

- c) surmasaanute ehk furnute pärijate järelpärimistele;
- d) termishoioliste asutuste aruandeile;
- e) kuulutustele kingituste ja patkide vastuvõtmisele positsioonile tagasitunud isikutele;
- f) teadaandeile eelseisvasi sõjateenistusse kutsumisest.

Peale nende andmete, sõjalaenude aruannete ja tellimiste järele, mitmesuguste tagavarade eelseisva rekvisitsiooni teadaannete, börsi tabelite järele võib otsustada nende ehk teiste tagavarade seisukorra üle.

Alahetede väiteid meelesolu kohta tuleb ettevaatlikult käsitada.

14. Riidel, varustuse osjadel ja sõjariistadel tuleb tähepanelikult uurida nende tunnusmärke, pealkirju ja märke ja esitada need andmed ehk nende täpiseks koopiad armee staapi.

15. Suure hulga uute formeerimiste tõttu lähewad riide tagavarad tihti mitte neisse osadesse, kuhu nad esialgselt määratud, seepärast ei või täielikult usaldada neid tunnusmärke; on tarwis igal erijuhtumisel täpse pealt kindlaks teha, kas wang tõesti kuulub sellesse osja, mille wormi ta kannab.

Kõige õigemaid teateid annawad isiklikud märgid.

16. Uute sõjariistade ja tarbeasjade nagu: käsisõjariista, sapööri instrumendi, padruni, mürski, raketi, kilbi, traadi proowide, töölete, kaewitute, peidikute, wästu-gaasi ja muu sellesarnase tähepanelik uurimine kergendab suurel määral mõitlust nende uuerdustega (uute asja ülesleitud abinõudega) ja lubab mõndagi neist ärakasutada meie sõjawäes.

17. Sõjawäeliste tarbeasjade peal olevate märkide, pealkirjade, tunnusmärkide ja nende paigutamise viiside iseloomustawate iseäralduste tundmine kergendab suurel määral arusaada, mis sugusele wäeosale kuulub üks ehk teine asi, seepärast on tarwilik nende osjade wõtmise puhul täpse pealt äranäidata, kus kohal ja mis sugused märgid, pealkirjad ja tunnusmärgid olid olemas.

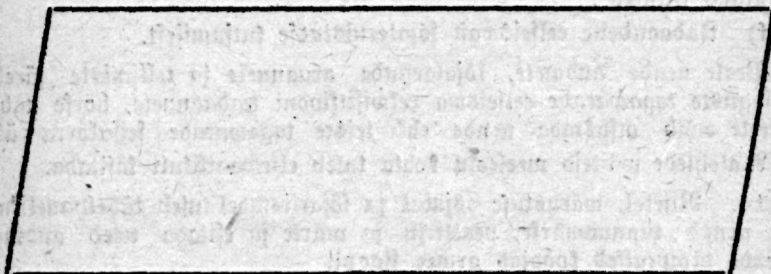
Toon mõned Wene sõjawäe iseloomustawad märgid, mille abil võib äratunda, mis suguse sõjariistliku, mis suguse osa koosseisu kuulub wang või langenu ehk mis suguse juhatuse astmel ta oli.

Jalgwäe polkude jaoks on määratud üldine numbrite järjekord kõigi tüüpliste — talupoegade punawäe polkude jaoks; järjekorra numbrid liiuatse kindla musta wärwiga traa lappidele Araabia numbritega, mis 2 cm. kõrged.

Krae otsober (bluusi, fineli j. n. e.), paralleelselt selle ülemisele äärele, õmmeldakse lapid (поля ehl клапаны) seda wärwi, mis wäeosale määratud *).

Lappide (клапаны) suurus: pikkus — 2 werssolti, laius $\frac{3}{4}$ werssolti, worm nagu joonestus.

Joonestus:

Eraldusmärgid wäeliitide järele.

Wäeliitide nimetus.	Eraldusmärgid.		
	Peakattel lapid.	Krae lapp bluusi, mundril ja finelil.	Metallist märgid eriliste wäeosade tähendamiseks.
Salgwägi	Hele punakas-lillaõ.		On wäljatöötamisel.
Ratsawägi	Sinised.		
Suurtüliwägi	Kollakas-punased (oraansh).		
Infereriwägi	Mustad.		
Lennuwägi	Helesinised.		
Piirivalwe	Rohelised.		

*) Waadate tabelis.

Toon veel tööliste — talupoegade punaväe juhtiva koosseisu eraldusmärgid :

1. Jaõülemal: Punane täht ja üks punane kolmnurk.
2. Rühmaülema abil: Punane täht ja kaks punast kolmnurka.
3. Wanal (Старшина) weltweebliil: Punane täht ja kolm punast kolmnurka.
4. Rühmaülemal: Punane täht ja üks punane ruut.
5. Noobülemal: Punane täht ja kaks punast ruutu.
6. Bataljoni ülemal: Punane täht ja kolm punast ruutu.
7. Polgu ülemal: Punane täht ja neli punast ruutu.
8. Brigaadi ülemal: Punane täht ja üks punane romb.
9. Diviisi ülemal: Punane täht ja kaks punast rombi.
10. Armees juhil: Punane täht ja kolm punast rombi.
11. Rinde juhil: Punane täht ja neli punast rombi.

Waatlemine õhust.

(Waatlemine seotawatelt õhupallidest (Drachenballon'ideft)).

Peatan selle küsimuse juures pikemalt, sest selle küsimuse õigel lahendamisel on tulewikusõjas suur tähtsus. On juht teateid (P. N. U. riig'ist), et sellal ajal tehnika on suuri edusamme teinud (Heliumgaas wesiinit u. s. l. dawa gaasi asemel).

Teepool tähendasin, et „õjawaä luure põhjened maatlemisel õjawaä enese filmaga“. Abits sellele waatlemisele maalt on waatlemine õhust — seotawatelt õhupallidest (Drachenballon, Змѣкковыя аэростат). Seda waatlemist ei tohi segada õhuluurega.

XX aastaja olgusel õhulaewade ja lendmasinate ilmumise ja nende tehnika kiigla arenemise tõttu jäid õhupallid unustusse, nende tehnika, waatomata õhuasjanduse tehnika arenemise peale, jät püsima sellele arenemise astmele, millele tema oli jõudnud XIX aastaja lõpul (1896. a. — Parshval'i ja Sigefeld'i Drachensessiballon). Tekkis arwamine, et õhupall on lendmasina tehnika arenemise tagajärjel wäljatõrjutud tarwitamisest sõjaasjanduses.

Lühidalt:

Õhupall suure sõja lahtipuhklemise ajaks oli tehnikaliselt wananenud õhuluure abinõu ja seisis sõjaasjanduses wäljasurumise astmel.

Enne suure sõja algust oli õhupall idigis sõjawägedes wähe tuntud. Juhtid ja sõjawäed ei tunnud õhupalli kasutamise tingimusi. Ka rahwaja mandõwrid oma lohngetegewuse kiire tempo tõttu mõjusid kaasa sellele arwamisele, et „liitumõjasa“ õhupalli tarwitada ei saa. „Kindluse mandõwrides“ erendas õhupall alati tähtsat osa ja leidis alati tunnustus juhtide poolt.

Suures sõjas, selle sõja „liikumas“ perioodis leidsid küll mõned õhupallid õigel ajal ja kohal kasutamist ja andsid häid luure teateid, kuid nende suurem arm, olles tehniliselt mahajäänud ja mitte õieti tarvitud, ei rüü „liikumsõja“ tingimustes. Selle juurde tuli veel asjaolu, et õhupall, wähe andes ja afudes enamasti suuremate staapide ja warude läheduses, kiskus oma peale waenlase suurüksusele, mis iseenesest mõista suurendas veel enam pahameelt õhupalli vastu.

Nii siis seotawast õhupallist ei peetud lugu ja wõeti kaalumisele küsimus, temast wäljasõja oludes hoopis ära ütelda, jättes teda tarwitamiseks ainult „kindlusõja“ oludes, kuid suures sõjas algas „kohtõja“ periood, mis muutis oluterra täiesti. Õhupall leidis järsku poolehoidmist, kiskus enda peale ülesleidjate tähepanu, mille tõttu tema tehnika hakkas arenema: õhupall hakkas tõusma suuremale kõrgusele (500 m. — 1500 m.), sai enam rippumatuks tuulest, ja melaonilise jõu tarwitamisel (mootorid) sai ta enam liikumaks. Optiliste waatlemise ja päewapildi üleswõtmise abinõude arenemisega tõusis ka õhupalli tähtsus ja kasutamise võimalus. —

Seotawate õhupallide tehnika saab nüüd suure sõja kogemuste põhjal edasi arenema, sest õhupall näitas end kui wahetamatu waatlemise abinõu meieaja sõja oludes.

Waatame nüüd, misjulgused waated olid seotawate õhupallide kasutamise peale enne suurt sõda ja kuidas arenes tema kasutamine suures sõjas, et järeldusi teha kasutamiseks tulewitus.

Waade seotawate õhupallide kasutamise kohta, nagu see enne „suurt sõda“ mõeldud oli, on lõige selgemalt toodud Saksa wäljamäärusriitus § 158 (1908 aasta wäljaanne). See waade on huvitaw peale muu veel seepärast, et Saksa maal seotawate õhupallide tehnika, wõrreldes teiste riikidega, seisis kõrgemal arenemise astmel.

„Aero-osade“ (Luftschiff-Abteilung) ülesanne on waenlase liginemist, waenlase jõudude gruppeerimist ja harutamist, waenlase suurtükiväe seisukohti, eriti aga warjatud seisukohti luurata ning waenlase warude asukohti, tehnilisi töid (batarei ehitusi jne.) kindlaks teha. Wäejuhile peab nad kestwalt seisukorra üle waenlase ja sõprade juures teateid muretsema“.

„Et nendele nõuetele wastaw olla, peab aero-osa juht teadma wäejuhi kawatsumi, waenlase kohta saadud teateid ja tähtsamaid waatlemise eesmärke“.

„Õhupallide luure piirid olenewad ilmastitust ja walgustusest; ainult wäga soodsate tingimiste juures wõib loota waatlemist kaugemale kui 7 km.“.

„Aero-osa loob ise oma abinõudega (telefon, ratsa käskjalad, ratta-sõitjad) sideme wäejuhiga. Tihhti on tarwis teateid otsekohe üksikutele sõjawäe osadele saata; iseäranis suurtükiväele“.

Need on kuldseid sõnad, mille maksmus igal ajal püsima jääb.

Wäike luure piirkond, 7 km., olenes kõigepealt tehniliselt nõrkadest waateabinõudest; uute paremate ja soodsamate waateabinõude tüüpide tarvitusele võtmisega laienes see piirkond warsti kuni 12 km. ja enam.

Gelpool tähendasin juba, et „suure sõja“ „liikumise“ perioodis ja „kohtsõja“ perioodi alguses malitsemise waade, et seotawad õhupallid wälja sõja oludes on raste, peaaegu wõimata tarvitada. See waade walitsemise waatamata edu peale, mis, näituseks, oli Saksa 7. aero-salgaga tegemisel lahingus sügisel 1915. a. Artois's, kus kogu waenlase suurtükimäe liginemisest ja eelseiswast pealetungist Souchez ja Arras juures õigel ajal teateti, kuni Somme lahinguni.

Lahing Somme juures tõi tuntawaid muudatusi waadetes seotud õhupallide kasutamise kohta.

Õhupallide pealetungi päewadel wõisid Prantsuse lendurid ootamata pealetungi ette löögi saatslaste õhupallide peale, et hämmutada seda neile mittemeeldimat õhuluure abinõu ühe hoobiga. Prantsuse lenduritel oli edu: kuus Saksa õhupalli põlesid õhus ära ja hulk ohwitsere waatlejaid langes. Selle pealetungi mulje Saksa aero osade peale oli alguses rufum, sest prantslaste ülekaalu tõttu õhus kordusid pealetungid koge, kui mõni Saksa õhupall end näitas. Saksa kütlenõude lenomafinate (häwitajate) ja kōwenemisega (arwulise) paljud prantslased — „õhupalli surmajad“ — leidsid pealetungil Saksa õhupallidele oma hana, mille tagajärjel pilt muutus warsti, isearanis aga, kui selgus, et langemiskirid allhõlpe juures alati oma ülesannet täitsid. Wõitluses kütlenõude õigeaegset toetust, wõistisid õhupallid omawahel, kõige suuremaid kõrgust saamutada püüdes ja pealetungi ajal ülesse jäädes. Somme lahing oli pöördepunktiks õhupallide luure arenemises.

Õhupallide luure teadete „koonduskohad“ (Gruppen-Nachrichtenstellen) tekkisid alles Somme lahingu lõpus. Nimelt õhupallide teadete „koonduskohade“ sisseseodmise tõttu leidis õhupallide taktiline luure jälle oma õige tee, millel 1917. a. kaitselahingutes suur tähtsus oli.

Somme lahingu ajal tekkisid seniste suurtükimäe õhupallide kõrwal eraldi „jalgwäe õhupallid“ (F.-Ballone), 1 kuni 2 „grupi“ staabi (Gruppenkommando) juures. Põhimõte oli — kbedalt wõitlemat jalgwäe õhupalli waatlemise abil otsekohe abistada. Somme madalitus waitsew aur ja udu segas tihti jalgwäe walgussignaalide äratundmist, nagu „kattetule“, „purustama“ j. n. e. nõudmine. Et aga selle udu tihti tihti ainult 15—20 m. kõrgel ole, siis wõis õhupallid waatleja oma kõrge seisukoha tõttu sellest kihist läbi näha. Et aga õhupalli waatlejad jalgwäe liinide waatlemisest pea sugugi ettemalmistud ei olnud, siis oiid tagajärjed alguses wäikesed, kuid paranesid aegamööda.

Jalgwäel oli tihti tõwa suurtükikohade tõttu wõimata teateid oma seisukorra üle seljataha saata, nii et tihti ei saadud temale õigel ajal toe-

tust saata. Juhtus sagedasti, et mõnikord isegi 24 tundi ei teatud, kuidas kujunes seisukord esijooone mõnes osas. Siis pidi helkside võitlema mäeosa juhi ja jalgwäe õhupalli vahel abi tooma. Aliguses eadonnustas see seepärast, et olemasolevat helgihetitjat sõitumas õhupallis tarvitada ei saadud. Kuid ka erilise õhupalli helgihetitja tarvitusele mõtlemisele ei saanutud läbilöövat edu, eht küll helgitamist rinde taga rohkest äpiti. Rahuliku ilma ja rahuliku rinde ajal saanuteti küll ühendusi helkside abil; kuid lahingu rindel ei kõlwanud see abinõu, sest et jalgwägi lahingu ägeduses õhupalli wälja ei kutsunud, eht õhupalli wäljatutse peale ei wastanud.

Siin peab tähendama, et hiljem welsdi lahti ühenduse loomiseks jalgwäe õhupalli ja võitlema mäeosa juhi wahel, waid jalgwäe wäljatutse peale wastati õhupalli wäljarippuwa kottupandawa tsilindri abil ainult „nõde“ ja peale teate wastuwõtmist „arusaadud“ eht „mittearusaadud“. Hilisemates kaitselahingutes ei tarwitud suuremalt osalt erilise jaigwäe õhupalli wäljatutset, sest iga õhupall pidi wõima helksteareid wastuwõtta. 1917. a. ja 1918. a. suurtes lahingutes ei tulnud sarnane ühendus enam kühmuse alla, sest et Somme lahingu kogumise järele jalgwäe tendurid ja ühendus wäikeste sädejamade abil niimõrd arenenud on, et ühendus nende abil esimese joone ja tagapool olemate staapidega küllalt tagatud oli.

Saksa rindel 1917. aastal lähtis Saksa „aero-osod“ kaitselahingutes wäga hästi ettevalmistult ja wäga kiitumaks tehytt. Kuna harilikude lahingupäewade ajal suurtüüwäe lossewaatlemine esiplaonile asus, jäi see suurte lahingute päewil kõrwaliseks asjaks; õhupallide peaulesanne oli taktiline luure, ja ainult isearanis tähtsad märgid wõiti õhupallide batারেide poolt tule alla (tähtid, wägede kogumised, meestri wälj astumad tähtsad batarei), kasjuures õhupallid batarei tule ainult märgi peale juhtis ja pärast aegajalt häwitustud waatles.

Toon nä tufets „aero-osade“ teadete „koonduskoha“ teadaande ühe suure lahingu alguse üle.

A. D. R., kõigile Gen. Kdos.,
Kõigile F. S. A.

Tell 5.40.

„Kella 5.25 peale annab waenlane marutuld esimese jalgwäe joone peale Gorbent'i kuni Berry-au-Bac'ini; meie batareiid selles piirkonnas on raske suurtüütule all, ümbruses põhjapool Fouvencourt'i kukwab gaasigranaadid. Teedesõlm Berriev, teedesõlmed ja jaamad Anifontaine ja Sulgnicourt on kõige raskema suurtüütule all.

Kõik waenlase suurtüütüwäe grupid on meie suurtüütule all, ainult gruppi ligikal põhjapool La Ville'i tulistatse nõrgalt. Ambrat-loman-dole „X“ on sellest teatatud.

Kaks uut waenlase suurtüüwäe gruppi on ilmunud metsatulas idavool Chevreux'd ja põhjapool kohast mõlemil pool teed Gorbény'sse; kindral-komando „V“ on selle kohta teate saanud.

Bernikeseid jooned mrapinnal, arwatawasti tänkide jäljed, läänepool teed Pontavert'ist Gorbény'sse; need ei ulata üle tee Chevreux—La Ville. Kas tänkid tähendub teel seisawad, on teedärsete puude tõttu wõimata arusaada.

Läänepool marutule all peetamat rinnet, Gorbény'st kuni 2 klm. läänepool Bouconville'i, kōwa suruw suurtükituli, mis kuni 5 klm. meie joonte taha ulatab, niisamuti lõunapool Berry-au-Bac'i kuni La Neuville'ini; sea t kuni Reims'ini rahulik.

Kōwa waenlase lendurite tegewus. Gorbény kohal kella 5.30 peale ägedad õhuhõlklused; waen'ane suruakse nähtawasti põhja-läänepool tagasi; waen'ane on kaotanud seni wõledes 4, meie 1 lendmasina.

Waenlase suur lendurite kallaletung kell 5.20 kõigi õhupallide peale on ebaõnnestanud; 1 õhupall kaotud, 2 waenlase lendmasinat aero-suurtükide tulega maha lastud.

Nero-osade X teadete loenduskoht 4. armee staabi juures“.

Sellest õhupallide teadete kokkuvõttest on näha, et kuna warem staabid ainult mitme tunni pärast luure organide ütsikute teadete põhjal, mida nemad kokkuvõtma pidid, umbkaudse pildi lahingu seisukorra kohta said, andsid neile kokkuvõtetud õhupallide teated täiesti selge pildi seisukorrast. Kunz sin, näitusels, wäcosad tõrwalpiirkondes, mis kōwa suruma tule all olid, uskusid, et neile kallale tungitakse, teadsid aga kõrgemad staabid kohe, et kallaletung ainult Gorbény ja Berry-au-Bac'i wahel tulla wõib. Wastawaid wastuabinõusid wõidi kohe tarwitusele wõtta. Peab tunnustama, et sakslaste õhupallide teated Saksa rindel 1917. aasta kaitselahingutes on palju kaasa aidanud kaitset palju tugewama's teha, kui see Somme lahingus oli, ja seeläbi on kaotused Saksa wäes wõrdlemisi wäikesed olnud.

Enimest suurt teadaannet täiendett järjest, õhupallid seati üles eriliste luure ülesannete täitmiseks, ja kui pealetung algas, siis teateti selle igast järgust otsekohse ja ka osade kaupa kohtele, kus see tähtis oli. Niisamuti tegid õhupallide „Teadete loenduskoht“ oma lahingupiirkonnas: kindlast teadete andmise teest, mis ainult wiivitawalt mõjus, ei olnud tarwis kinnipidada.

Isääranis wäärtuslikud olid teated tule kohta, mis seljataguste ühenduste pale sihitud oli; see oli lastemoona täiendusele ja löögidiwiisidele otustoma tähtsusega, et neid õigel ajal wähesse tule all olewatesse kohtesse paigutada ja et nende liginemine takistud ei saaks.

Löögidiwiisidele, mille ülesandeks oli sissemurdnud waenlast jälle tagasi wisata ehk ütsikute osade taandumist seisma panna, anti suuremast

osalt käsutada eriti õhupall. Telefoni ühendus õhupalli ja lõõgidiivli vahel võimaldas katkestamatut olukorra s-lg tamist, misjuures läbirääkimisel aluse's võeti selle piirkonna õhupalli ülesvõttes — mitte kaardid. Nende piltide järele anti dimiifile teateid seiskatorrast. Kui dimiis vastuskallal-tungile läks, vaatles õhupall ainult dimiifi jaoks ja teatas igast muutuselt sellu orras ja waenlase tules. Ka informeeriti dimiifi staapi vahetpidomata oma dimiifi harutamise ja lahingtegemuse suhtes.

1917. aasta kaitselabingud läänerindel tõid õhupallide tegemisele ärateenitud kuulsuse, õhupallid said tähtsaks luureabinõuks kõrgemale juhatusele. Võimalikuks sai see aga ainult vaatlejate pitarjalise ettevalmistusega ja õhupallide õige kasutamise-ga lahingus. Üsfit teade, kui väärtuslik ta ka oleks, omab tähtsuse täies ulatuses ainult siis, kui ta tõendub ja täiendub saab ja õigele kohale jõuab, kes teda kasutab mõib. Siit selgub, et hästi ehitud eritele-foni võrk, hoolikas telefonistide fide ettevalmistus tarwilik on.

Wäga kannatafid aero-osad aegojalt eriliste õhupallide juurtükfide tule all. Sin mõis ainult viimoste kõige kiirem hävitamine abi tuua. Kohe, kui ühte õhupalli süütawate pommide-ga pommiteti, otfis tema ja naabruses olewad õhupallid pommitawa batarei üles ja mõtsid selle oma õhupallide batareiga tule alla. Di tarwilik kõige kiirem tegevus, sest erilised suurütkid lastfid nii hästi, et 5. kuni 7. paul suu-remalt osalt õhupalli maha tõi.

Wäga suur oli vaatlejate ohwifseride äratortvitamine, kes kestwate lendurite rallaletungide ja sellega ühenduses olewate langefirmi hüpete ja äärmiste pingutuste tõttu narwio taotstid ja eoaapitõfets õhupalli teenistujeks õibmatoks said.

Õht küll õhupallid kaitselahingus filmapaistwat osa etendasid, oli siiski küsitaw, kas nad oma raske liitwuse tõttu kõlbawad pealetungi lahingute's ja liituras sõj's kaugele olewa eesmärgiga. Üsfitud õhupallid olid küll jakslastel Wenemaal pealetungimistest osa mõtnud, kuid see ei selgitonud weel, kas suurema õhupallide arwu juures nende kestew lahingwõime alalhoitud mõib saada. Ka pealetungi sõjast Serbias 1915. a. ei saadud midagi otsustada.

Sügitel 1917. a. pealetungiks üle Ssonzo mõtsid f kslased karsa 3 õhupalli, kuna teised 3 walmis olid pealetungiwatele oiadele järgnema kohe peale viimaste üleminekut jõest. Pealetungi päewal tõid õhupallid suure katu. Selle juures tõsteti õhupallid 1000 m. kõrguselt weel õhtu 1000 m. kõrguse-ni, nii et waatlemise kõrgus oli 2000 m. Et sest saawutusest arusa da, peab endale ettefjutama, mis tähendab ainult kõlde õbil mees'onna jõuga waenlasele märkamata ülesse 1000 m. kõrgusele tassida kõit abinõud, mis õhupalli ülestõstmiseks tarwis, näituseks: 100 tšentneri kõ fi (trofs), 200 gaas-pubelit, iga pude. 60 kg. raske, j. m. Ülise lumetormi tõttu olid mäg de harjad pilwedesse peidetud, maaluure oli täiesti mõlmetu, ainult õhupallid om. sid aegajalt wäljawaate ja mõisid teateid anda lahingu käigu kohta.

Pärast Saksa sõjaväe üleminekut üle Fionzo, lahingutes Tagliamento juures olid õhupallid mitmed päevad ainsaks luureabinõuks. Maa-vaatlemine maalt oli tofasel, taetud maastikul võimata, somuti ka luure üle Tagliamento, mis oli vihmahadude tõttu juures paisunud ja mille lääne kaldal Itaalia arjergordid seisid. Lendurid jäid oma tähtsate ritega kinnitopitud mäeteedel marsikolonnidega linnu, peaaegjalikult Ausriria wäe kolonnidega. Õhupallid tegid kindlaks, et waenlase praajõud aramarsinud ja et Tagliamento juures ainult nõrgad arjergordid seisivad.

Coaspidi faks pealetungiks üle Tagliamento olti jälle kõi tuus Saksa õhupalli walais; nad liitusid peaaegjalikult eelwägede juures, kuid neid ei tulnud tarwitusele wõtta, sest et suuremaid lohinguid ei olnud. Ühes eelosadega jõudsid nad Piove juurde, tegid kindlaks kahe päewa jooksul kogu waenlase suurtüüwäe harutamise ja osalt ka jalgwäe kindlustusehitused. Ing ise ja Prantsuse lendurite wäljaastumisega algasid kallale tungid õhupallide peale, mille tagajärjel faksliste õhupallidel taouised olid.

Rogu Somme lahingu kogemused moodustasid alused õhupallide tarwitamises 1917. a. kaiselahingutes, nii said Itaalia sõjapäigu õpetused alusteks 1918. a. pealetungi lohingutes. Kuna senti harilikult kõi kasutuses olewad õhupallid töõsse pandi, warusse neid mitte jättes, sai pealetungi lohingutes põhimõitets ainult nii palju õhupalle õhtu töõsta, kui seda tingimata tarwis oli, ja teisi warusse jätta; sarnane tõsu amine oli wäga otstarbekohane. Riistaste pealetungi rinnete juures oli küllalt ühest õhupallist kahe diwiisi peale, seba enam et waatlejad wäga häsi ette walmistud oiid. Wõib tõendada, et üks õhupall 1918. a. rostem ära tegi küt 2 õhupalli 1916.

Jõuti se guiele, et tingimata tarwilik oli ka fideabinõude täielik ümberõrmeerimine. Mis kaju on kõiäe paremast õhupalli teatetest, kui see õigel ajal õgesse tohta et jõua? Meestonna erilne wäljaõpetamine, riistalik telefoni materjaalga warustamine ja kõiigi fideabinõude tarwitusele wõtmine, nagu kãstjalad, ratsaniku, mootorrattad, kirjatumid, helgiaparoadid ja fãdetelegraafi jaamad ja traadita telefon on eeltingimuses õhupallide tarwitamises liikumas sõjas. Pealetungi ajal lääne rindel liginesid õhupallid 4 kuni 5 km. kaugusele waenlasest; „liikuma“ sõja oludes kuni 3 km. Mõned ütfitud hoidsid end mitmeie päewade lestimisel ainult 1½ km. waenlasest eemal. Waatlemise saawutusjed olid sellele wastawalt head. Wäejuhid olid informeeritud mitte ainult pealetungi kãgu üle, waid ka waenlase harutamises wastufallaletungiks panid õhupallide waatlejad tähele ja teatasid sellest rihti mitu tundi ewe. Tihti oli ainult õhupalli luure teenus, et wõimalik oli aegsasti wastuabinõusid tarwitusele wõtta ja waenlase wastufallaletungisi raskete taotustega tagasi lüüa. See täib ka wastufallaletungi tohta ühes tãrõga. Peale selle leidsid õhupallid weel aega oma batারেidega (kaugelewatamad rosted batಾರೆid) waenlase warusid laialipillata, taandumise teid tule olla wõtta eht otjustawas punktis kaasa tõõtada.

Kui tähtsaks väejuhüd õhupallide teateid pidasid, selgub sellest, et nemad oma „teadete koonduskohi“ ühes õhupallidega ette saatsid ja ülestõusu kohtel harilikult kindralstaabi ohvitseride ohvitserina ajus.

Seotawa õhupalli töö ettelugutuseks toon ühe Saksa ohvitseri — õhupallil vaatleja — kirjelduse ühest pealetungisist Wenemaal.

„Kell 6 jõudsin õhupallide angaari juurde, mis asus 13 km. rinde taga. Waateenistuse ohvitser oli tõik juba ülestõusu's ettevalmistanud, õhupall oli juba õhus. Elektrilambi abil waatasin järele korwi worustuse, seadisin kohale kõrguse mõõdja ja panin omale kohale kaardid ja õhu-üleandjad. Siis ronisin korwi, linnitasin langefirmi nõõri mõõdja, waatasin järele kas tõmbe ja ventiili nõõrid korras ja proowisin telefoni ühendust korwist maaga.

Telefoni kaudu andis mulle rinde meteoroloogijaam teated tuule kohta: maapinnal — S — 5 m. sekundis; 500 m. kõrgusel — SW — 11 m. sekundis, 800 m. kõrgusel — SW — 12 kuni 14 m. sekundis, pilwes; temperatuur — 10° C.

Ki siis veened wäljawaated!

Mina armasin wäija: 800 m. kõrgusel temperatuur wähemalt — 18° C, selle juurde weel meeldiw tütumine!

„Walmis ülestõusuts!“ teatasin mina.

„Õhupall kõrgemale lasta!“ ja „Hoidenõõrid wabaks!“ kõlas komando.

Õhupall tõusis, tuul wihises. Lühike aja pärast oli wäike tõmme, õhupall seisis.

„Kaabel 200 m., edasimars algas“ teatas telefon.

Mina istusin korwi pöõja, et kaitset leida lõitawa tuule eest, sest mul seisis ees raskete päew. Oli ju tarwis wene lasti nende ettenihutud seisukohtest üle Dworcza'i jõe tagasi wõista.

Kell 7.30 jõudis õhupall ülestõusu platsile, 5 km. rinde taga. Kõik oli weel pimedusse warjatud, rindel oli rahulik, aegajalt fähwatas siin ja seal mõni suur tüüripauk. Waapunkt seadis jalule telefoni ühenduse diiwitsiga, suur tüüripauk juhiga jne., sellele mina enesest teatasin ja juhtnõõre pilus. Siis andsin käsu kõrgemale lasta. 750 m. kõrgusel, just pilwede kätte all, lasin peatada. Termomeeter näitas — 21° C, torm wilistas nõõrides ja pildus õhupalli wähemalt 100-meetriliste tüütumistega siia ja sinna. Kiiriga waatlemise peale ei olnud mõteldagi. Waatepilt ulatas waenlaste esimeste joonteni, mis head waatlemist lubas“.

„Kell 8“ — tõikas kuuldetorus.

Korruga fähwatas all ja hakkas tule süütamine. Suurtüütule ettevalmistus oli alanud, warsti oli nii walge, et mina tule seisukorra üle wõisin teatada: „Tuli waenlaste Mlow'i suur tüüripauk grupi peale langeb hästi, ainult faks batariid wastawad feak; waenlaste Rakow'i suur tüüri-

wäe grupi põhj-poolne tiib ei ole küllaltiselt tule all, seal wastawad wiis batareid (tärgnewad tä elikud tähendusel)“. 10 minuti pärast wõisin juba suurtükwäe juhile teatada, et meie tuli ka seal hästi langeb ja et waenlase suurtükitali seal tubliski nõrgemaks jääb. Wastulastmine oli üdise nõrk, ootamata tulistamine oli õnnestanud; uued batareid waenlase juures ei olnud veel ilmunud.

Waenlase jalgwägi kutsus järjest ralettidega abi.

Wahepeal oli täiesti walgeks läinud ja waade eestujulil.

Kell 8.45 näib mulle, nagu tuleks üks kolonn wälja Ratow'i külast 13 km. rinde taga.

Kiiter filmade ette!

Alguses ei taha aga minul sugugi torda minna teed waatepinda saada, siis aga haarasin selle ühels wõi kahels sekundiks ja sellest oli küllalt.

See on kolonn marsil, nähtawasti suurtükwägi!

Kohe teade diwiisile ja suurtükwäe juhile, kohe ühendus õhupalli batareiga (10 cm. suurtükid); meie tah me kolonni veel marsi peal tabada. Minule on kütma peale waatamata üksna soe saanud, ka kormi kõikumist tunnen veel waewalt, sest nüüd tuleb kohe „õhupalli töö“. Kõikumise kiiruse järele wõisin otjustada, et see suurtükwägi on, hindan kolonni pikkuse 400 m. peale, s. o. 3 batareid. Kell 9.20 liiguvad nad üle teeharu 205, umbes 6 km. rinde taga, ei keera mitte ära, waid jääwad peateele.

Lühike kokkulepe batarei ülemaga. „Batarei laseb 300 m. teest kõrwale“. Herrad wnelased rõõmusiawad wist sakslaste „halwa“ lastmise üle — kuid nüüd läheb asi lahti. Batarei juhib tule tee peale. Mürsk tärgneb märstile ja harwa langeb mõni teest kõrwale. Edasilikumine jääb seisma ja üksikutena gruppina walgub kolonn teelt alla, mis lumes selgesti näha. Rajasti hüüan batarei juhile: „Lausekse ja sügamusse bajutada“, kui maopunkt minule wahale ütleb: „Suurtükitali saab ülewiidud esimese jalgwäe seisukohtade peale“.

Peaegu olefin selle unustanud: kell 9.40 hakatakse ettewalmistama rünnakut seisukohtade peale. Nüüd awaneb suurepäraline pilt. Nagu pärlite rida langeb mürsk mürski kõrwale, ainult Bizka metsalase juures on wah. Lühike teade suurtükwäe juhile, ja 5 minuti pärast on wiga parandud. Mina wõin jälle esimese ülesande juurde pöörduda. Waenlase suurtükwäe kolonn on end wahpeal mõlemile poole teed ühesseadnud ja tulistab kut pöörane. Nüüd algab 10 cm. batarei rahulik katselaste, nagu oleks see la-~~te~~platfil. Warsti on nemad meil kahwliste wõetud, granaadid teewad nii hea töö, et wastane warsti waitib. Nüüd teirle poole teed ülewiidud, kuid juba esimese kolme paugu järele lõpetawad need suurtükid wõitluse.

„Kell 10.10 algab jälgväe rünnak“ — kõlab telefoni torusse.

Mina ei näe meie jälgväelasi, kuidas nemad edasi tormavad, kuid waimus olen nende juures. Veel langeb meie tuli kõige esimese joone peale, kuid nüüd liigub ta pikkamisi edasi, 60 m. minutis. Waenlase punased raketid hüüawad abi, waenlase jälgvägi palub tuletõetust, kuid asjata, sest wenelaste juures tulistawad weel ainult wiis batareid, kuid täiesti nõrgalt, ja ühe nendest wõtan õhupalli batareiga täpselt. Mina wõin üksteise järele teatada: „Meie tulewall läheb üle 2. joone, 3. joone!“ ja kell 10.32: „Meie tuli langeb sinnapoole Dworzak'i jõge. Pealetung on õnnestanud!“

Nüüd nõrgeneb minu närwide pinewus, minul on väga halb. Õhujumal nõuab oma ohwri (s. o. waatlemisel õhupallist, wõib ütelda, jääb igauks merehaigeks). Hommikueine lahkus kõhust ja laob sügawusse.

„Herra leitnant, diwiiisi kindralstaabi ohwitser on telefoni juures“.

Nüüd on tarwis end kofkudõita.

Tahe wõidab ja sunnib leha. Kõsimused seiskorra kohta saawad tähtsult wastatub“.

Kofkudõttes kõike, mis ülalpool öeldud seotawate õhupallide kohta, saame järgmised põhireeglid nende tarwitamiseks:

1. Waatlemine seotawast õhupallist on wõimalik selgel ilmastikul ning siis kui tuule kiirus mitte üle 20—25 meetri sekundis.

Hoogudena puhuw (tormine) tuul, horisondi tumedus, waatlemine rasku päikest wähenewad tuntawalt waatlemise ulatust.

Soodsamatels waatlemise tingimustels on: pilwestil mitte madalam kui 1200 — 1500 meetrit, selge horisont 15 km. ulatuses, ühetajane tuul, mille kiirus waatlemise kõrgusel mitte üle 20 meetri.

2. Seotawa õhupalli „tõõ-kõrgus“ — 1000—1200 meetrit (uue-
mate süsteemide juures kuni 2000—2500 m.).

„Tõõ-kõrguse“ suurendamine wõimaldab paremat waatlemist (sur-
nud alade ulatus wähenew, õhupalli wõib tuua lähemate esimesele joonele).

3. Uja piirid, milles on wõimalik wärsawalida koht õhupalli üles-
tõstmiseks ning õhupall gaasiga täita ja tõstmiseks walmis seada, on mitmete õhupallide süsteemide juures mitmesugune, kuid uue-
mate süsteemide juures ulatawad umbes 4—6 tunnini.

4. Koht, mis valitud õhupalli ülestõstmiseks, peab võimalboma manövrerimist õhupalliga, s. o. suunades, milles kavatsetakse liikuda õhupalliga ei tohi olla telefoni ja telegraafi liine, ei tohi olla liikumist.

Kohtsõja tingimustes ehitakse selleks manövrerimiseks eriteed.

5. Õhupalli ülestõstmist peab toimetama võimalikult lähemat esimesele joonele.

Ülestõstetud õhupalli laadiseks peavad olema määratud laugelastjad batareid, mis vahendita ühenduses õhupalliga (õhupalli batareid), ja „lülendmasinaad“.

6. Waatlemise laugus on tingitud peale ilmastiku veel waatlemise abinõude omadustest ja waatleja wilumusest. Keskmiselt võib waadelda 12—15 klm. peale.

Üleswõrte võimalused — päewapildi aparaadi omadustest.

7. Mootorite tarwitamisel ülestõstmiseks ja jõuwantrite abil, heade teede juures, on õhupall täitja liikum waatlemise abinõu.

Spetsiaalse tarwitamise mõiks leida õhupall soomusrongide tegewuses.

Meie oludes on õhupallid eriti tarwilikud tegewuseks põhja rindel — Narowa jõgi — Jõhwi-Sijatu raioonis.

Õhuluure.

A. Üldine ülevaade.

Braegusel ajajärgul õhuluuret võib toimetada õhulaevade (Luftschiff) ja lendmasinate abil.

1906. aastost peale, eriti aga ilmasõjas ja pärast ilmasõda on lendmasinate tehnika niivõrd suuri edusamme teinud, et lendmasinad sõjategevuse alal i'ka enam ja enam tõrjuvad tarvitusest välja õhulaevad, mis oma väiksema liikumiskiiruse, kere suuruse ja kalliduse tõttu ei vasta enam täies ulatuses maasõja uuematele tingimustele. Vädin kindlasti tõendada, et õhuluures mannermaal selle luureviisi päämises riistats on lendmasin.

Münil olevate andmete järele on meie ajajärgu heal lendmasinal, näituseks Itaalia „Fiat'il“ järgmised tehnilised omadused :

Mootor — 700 H. P.

Kiirus — 250 km. (ökonomiline kiirus 200 km.).

Õhuleu materjali kogumaru jätkub 18-tunnilise's lennuks ökonoomilise kiirusega ja 11-tunnilise's lennuks täie kiirusega.

Meie aja lendmasinad võivad kaugeleulatavaid lendusi ettemõtta. Näituseks „Vickers-Verny“ firma masin tuli 14. VI. 1919. a. Newfoundland'ist 15 tunni ja 15 min. jooksul 3 rimaale, eht Inglise firma: „Aerocraft Manufacturing Co Lind“ kavatses masinaga D. H. 14 Inglise maalt Lõuna-Ameerikasle lennata.

Need andmed lasewad mind kindlasti toonitada, et lend üks kõige väärtuslikum luureabinõu on just tema põhiomaduste tõttu: võimalus kiireti tungida waenlase kõige sügavamasse selja'agusesse, luure toimetamise kiirus ja saadud teadete kiire kätetoimetamise võimalus.

Õhulend, kui luureabinõu, annab võimaluse suuri maalaadid kiiresti ülemaadata, ja võib velda, et meie ajajärgul lendmasin annab võimaluse ka saada ülemaadet ja luua omale ettekujutuse juba olukorra pildi termitlust, igatahes otustawal kohal. Kuib selle juures ei tohi tähendamata jätta, et õhuluure fitseerib üldise olukorra pildi teatavaks filmapilguks, teatavas raioonis; õhuluure ei täida täies ulatuses luure alusduet — wahetpidamattust, sest isegi kõige soodsamate tingimuste juures on võimata õhuluuret toimerada terve dö-päema jooksul. Õhuluuret toimetawate lendmasinate järtjärguline wäijasaatmine, kui on võimalik suurel

armul lendmasinaid kasutada, teataval määral vähendab seda puudust, kuid ei kõrvalda täiesti, sest ilmastiku tingimused ei ole öö-päeva jooksul ja teataval ajajärgul ühesugused.

Õhuluure toimetamise on vägivalds abinõuks luure alustingimuse — andmete õigluse — teostamiseks õhu-päewapildistus, mis annab üsfi- asjalisi ja tänu täpiseid andmeid. Õigelt korraldud õhu päewapil- distuse uurimine ja kasutamine annab õige väärtusliku materjali olulorra dehisreerimiseks.

Et õigeid järeldusi luure kohta teha, võtame vaatluse alla lend- masinate tarvitamise ilmaõja kestvusel. (Õhulaevade tarvitamisest ei ole mul võimalust aja puudusel önelelda ja teiest küljest see kallis õhusõidu abinõu on meile peaaegu kättesaamata).

Lendmasinaid ilmaõja „littuvas“ — „monöwer-perioodis“ kasuteti nende väidete põhjal, mida heaks kiideti viimaseel aastatel enne ilmaõda. Me ei väi ed seadid esimes le kohale strateegilise (tauge) luure. Strateegiline eht lauge luure nõudis endale õdik lendmasinad nende vähese arvu tõttu, seda enam, et modern sõjariistad ja sõdete tehnika warsti peale sõja algust rõõwis suurel määral ratsawäelt võimaluse anda ülewaadet olu- korra dehisreerimiseks.

Side- ja olukorras orienteerimise abinõuna leidsid lendmasinad kasu- tamist warsti pärast sõja algust ja sel möödul, mille ulatust ei mõeldudki rahu ajal. Juba kallale tungil Lüttich' peale, mil sakslastel mingit üh- bust po- nud tindluse fissetunginud oradega, läks torda ühele 1. ormeel lendwaatlejale Belgia fortide taga maanduda, korjata tarwilikke teateid ja neid armeel ülekomandoe tuua. 23. augustil 1914. aastal, mil sakslaste 2. armeel puudus igatugune ühendus Saksa 3. armeel pürema ti- waga ja mil ratsawäel ei läinud torda luua seda ühendust, filmaspidades tähtsust, mis omandas teadmise Saksa XII R. K. paigunemise, sai väljasaadetud ühel ajal kolm lendmasinat. Ülesanne täideti lendurite poolt. 2. armeel ülekomando sai kiiresti teate, et XII R. K. parempoolne diivis idapool Gvoir'i seisab ja Maas'i jõest pole weel üle läinud, kuid ülemineku katse tehatse weel jelsamal päewal.

1. ja 2. armeel lendurid, peale kaasabi kallal tungil Lüttich'ile, andsid nende armeede ülekomandodele ja kindralkomandodele esimesed teated positsiooni ehitamisest belglaste poolt Gete'i ja Dyle'i tuures, sellele seis- kohale asumisest ja ta mahajätmisest belglaste poolt. Õigel ajal teatasid lendurid inglaste liikumisest Mons'i sihis, samuti ka inglaste ja prants- laste taganemisest Mons'ist lõunapoole; teadustasid omal ajal Belgia armeel toonumisest Antwerpeni alla ja lõpuks tegid kindlats waenlase kogumise Saksa sõjawäe püremale tiwale.

3. armeel lendurid tegid täpisealt ja kiiresti kindlats prantslaste kindlustustööd Maas'i wafakul kalbal Namur'i ja Gvet' wahel. 24. augustil mara hommikul tegi õhuluure kindlats prantslaste taandumise latal rindel lõunasse ja edelasse üle Gvet'—Philippiville'i—Beaumont'i

Mälestused Nõutogudemaalet.

K-K.

I.

Saatuse tahtmisel olin sunnitud neli aastat Nõutogudemaalet mööda saatma. Nüüd, mil ma peale suuri sekeldusi jälle Eestiisse tagasi olen jõudnud, näiwad mulle imedemaa möödaläinud läbielamised kurjana unenäona, mida võimalikult ruttu tahaks unustada. Kuid siiski tahaks neist kurbadest kogemustest jutustada neile, keda saatus senini on hoidnud, — kas wõi hoiatuselks tateete eest, mis suure, rikka Wenemaa kiristiku on paisanud ja mille mõju inimkonda weel praegugi tuulepöörises hoiab. Jälgides mõnigi kord kirjeldusi ajalehe weergudel Nõutogude Wenemaa kohta, arwan, et lugeja tõelusele wastawaid teateid umbusaldusega wõtab, pidades neid liiga paksude wärwidega maalitud piltideks. Minule aga, kes ma „maapealse paradüüsi“ eluolu omal küürul olen tunda saanud, poistawad järgnewad read wõimata kahwatuina, et kõiki tõstasju uude tähtsuse kohaselt ette tuua, sest wõimata on inimlikul keelel kõike seda wäljendada, mis sünnib sealpool okstraati.

Soowides, nagu ma kord juba ütlesin, jutustada elust Nõutogudemaalet, tahan ma rääkida ainult sellest, mida ise läbi elasin, mida oma filmaga nägin ja kõrwaga kuulsin, loobudes igasugusest kriitikast, jättes olusetegevise lugeja hooletaks.

Praegusel Nõutogude Wenemaal ei ole seadusi, ent on aga dekreedid. Dekreete awaldakse õige tihti, kuid nad ei surda järgi elule, neid ei wõi elus tähtsada, sest, täites ühe dekreebi nõudeid, ahwardame kuriteo korda saata järgnewa dekreebi wastu. 1917. ja 1918. aastal ilmunud dekreetide eht walitsuse korralduste lõpus olid toodud hoiatused, et dekreebi täitmata jätmise korral süüdlased selle eht teistjaguse karistuse alla langewad, kusjuures mahalastmine, sunduslik töö, eht waranduse konfiskeerimine kõige harilikuma abinõuna esines. — Ent seda filmas pidades, et Nõutogude asutustes wähe kirjaostajaid, isegi täiesti kirjaostamatud isikud asju ajasid, kes dekreetide täitmise järele ei suutnud waltwata, jäi suurem hull dekreete täitmata. Üks minu tuttawast, kes korterimaksu ära ei maksnud, põhjendas sellele asjaolule, et dekreebi täitmata jätmise ahwardab teda waranduse konfiskeerimisega, mida tal ei ole, ja seepärast ei olemat temal

millegiga riskeerida. See isik ähvardas ka edaspidi dekreete mitte täita. Petrogradis domineeris arvamine, et ainult rumalad dekreete täidavad — ja, ma pean tunnistama, et see arvamine oludele vastas.

1919. a. juunikuus avaldati dekreet, mis passide ümbervahetamist töötunnistuste vastu nõudis. Militatsioonärid said kogu isikuid, kellel sarnane tunnistus puudus, tänaval arreteerida ja jalamaid sunduslikule tööle saata. Need, kes tugevalt teenisid, olid kohustatud passid oma ametkonnas ümber vahetama, „saboteerijad“ aga (mitteteenijad, milleid tol ajal suurem hulk oli) — „Töölossis“ (Pensia instituudis). Mina isikult dekreete põhimõtteliktult ei täitnud; viimane dekreet näis mulle aga niisugusena, mille täitmine tarvilik, sest et elu wangimajas oli minul veel wärskest meelest. Määratud päewal ilmusin „Töölossi“, ootasin ära pikas sabas oma järjekorra, andsin ametniku kätte oma dokumendid ja sain vastu kviitungi. Kolme päewa pärast olime kohustatud tagasi ilmuma — töötunnistust vastu wõtma. Kui tunnistuse järele ilmusin, täideti küsimuseleht ja teatati, et wälja kutsutakse kuulutamiseega ajalehes. Mõne päewa pärast lugesingi lehest, et kodanikud, kel kviitungid kuni nr. 1250-ni, oma töötunnistuste järele ilmugu, ühtlasi oli ka hoiatus juurde lisatud, et passe mitte ära wahetanud isikud tribunaali kätte antakse ja nende üle rewolutsiooni karmimate „seaduste“ kohaselt kohut mõistetakse ühes karistusega kuni sundusliku tööni kaewilutes. 2500 „kodaniku“, kes dekreeti nõudmised täitnud ja seega end karistusest wabas- taks arwanud, ilmusid „Töölossi“ ja . . . nad arreteeriti jalamaid ning haadeti sunduslikule tööle. Kõik need 2500 wiletusest ära hurnatud inimest langesid lõksu — ilma rahakopikuta, ilma silmarätikuta, ilma sööginõudeta, ja nende perekonnad ei teadnud, kuhu jäid nende mehed, wennad, isad, kuna linnas samal ajal kõwendud korras mahalaskmisi ja arreteerimisi toime pandi. 1919. a. juunikuus oli walitsuse korralduse tagajärjeks 1000 ohwitseri tapmine:

Maja seintele ilmusid kuulutused, millega kõigi ohwitseri kasti registreerimisele ilmuda. Enne seda olid ohwitserid „algseisulorda“ arwatud, milles neile wastawad tunnistused wälja anti. Mõistagi, et suurem hulk neist registreerimisele ei ilmunud, sest et nad täiesti õiglaselt end enam ohwitseriks ei lugenud. Sarnane nähtus korrus ka teistkordsel ohwitseride wäljatutumisel. Lõppude-lõpuks ilmus kuulutus, milles teatati, et kõik „endised ohwitserid“ registreerimisele peawad ilmuma, kusjuures wastutus korralduse mittetäitmise eest majakomiteede peale pandi. „Endised ohwitserid“ olid sunnitud ilmuma. Küsimuslehtedesse märgiti nende täielikud aadressid ja 2./3. juuli õösel said kõik need õnnetud arreteeritud. Suurem osa neist paigutati Peeterpauli kindlusse. Seal wiidi nad praamide peal Kronlinna. Nende süü seisis selles, et nad rahuaegsed ohwitserid olid. Ümberkäimine arreteeritutega oli armuheitmata karm, koguini metsit. Arreteeritud mahutati 18—20 inimese kaupa üsfilakasemattidesse. Ei olnud neil asemeid, ei istmeid, mille aset pidi täitma külm kivi põrand. Esi-

mestel päewadel ei antud neile wettfi. Leidusid mõned sõdurid (endised Semjonowi polgu kaardiwäelased), kel meel tiik inimesearmastust südamesse ja säbemekene sõjamehelikku suurtweelt, wõib olla isegi kohusetunnet hinge jäänud, kes arreteeritule läbi uskeangu salaja wett andsid. Teisel päewal leidsid meie naised (õige wähesed) meie asupaiga suure waewaga üles ja löid meile toitu järele, mille suutäie kaupa terve lasemati peale ära jagasime.

Neljandal päewal kuulds korridorist suur müra ja karm, õige wiisakuseta sõim — see oli madrus, kes arreteeritud oli tulnud wastu wõtma, et neid praamil Kroomlinna wiia. Arwan, et ühelgi pääsenud ohwitseril meelest ei lähe see õudne sõit. Igahile meist sõimati kõige alatumat wiisil; madrustel oli suur soow mõnda meist täägiga läbi pista. Praamile juhtus ka wanakene õpetaja, keda ärasõitnud poja eest pandiks wõeti. Teda ei jätud filmapi'gukski rahule. Kord sõimati teda, siis pilgati, siis ässitati koeraga ja lõputus peffeti.

Kroomlinnas asetati arreteeritud samasse oluforda nagu Peeterpauli kindluseski. Ka sin oli asemeks kiviõrand. Siitsaadil lõppes igasugune sibe meie ja perekondade wahel, järeldumalt ka toidu toomine. Hoidstme hinge sees ainult sellega, mida wakttonna sõduritelt saime. Kuid mis aitab üks karp konserwe s inimesele? Kümne päewa pärast lasti wäike osa arreteeritust wabaks, ülejäänud aga — üle 900 ohwitseri — lasti maha ja loobiti merre, ja ainult seepärast, et nende arreteerimise ajal kommissar Uritski ära tapeti. Need õnnetud taotasid oma elu, täites walitsuse korralduse — registreerimisele ilunuda. Enam etrenägijad ohwitserid ei iluunud hoopiski registreerimisele; selle tõttu jäid nad wabadusse ja päässid oma elu. Kõutogude Wenemaal on wähe ohwitseri, kes mitte wangis pole istunud, ja selle tõttu ei küsi keegi kunagi, kas istunud olete ehk mitte, waid mis-jukses wangimajas ja kui kaua.

Kõutogude Wenemaa walitsusel oli kawatsus sõjawäge luua ilma ohwitserideta, kuid waatamata kõigi püüete peale ei tulnud sellest midagi wälja. Lõppude-lõpuks mobiliseeriti kõik endised ohwitserid. Kui palju leidlikkust ja kawalust tuli ralkesse panna ohwitseridel, et pääseda aust teemida punases wäes! Siin wõeti tarwitusele nii walepasjid kui simuleerimised, samuti ametkohad, mis wäeteenistuse kohustest wabastajid. Kuid enamlasted fundisid siiski aegajalt wanu ohwitseri wäeteenistusse ja 1919. aasta lõpuks jõudsid niitaugele, et kõik endised ohwitserid teenistuses olid. Wanemad enam kogenud ohwitserid ostasid end seljatogustele kohtadele hoida, ainult wähesed neist sattusid wäerinnale, ja arwatawasti ei toonud ka needki enomlastele suuremat kasu, ehk küll wiimastel pantwangide süsteem malfew oli, mis perekonna liikmeid wastutuse alla tõmbas.

Kuigi wanad ohwitserid wäeteenistusega harjunud olid, oma eriala armastajid, ei wõinud punawäe teenistuses sarnasest armastusest juttugi olla, „ülemuse“ ja käsualuste wahelorra tõttu. Üsaldust ohwitseride wastu

ei tunta, igas neist nähafe walgetaartlast ja igauhe järele on kõwa walwe. Nasta jooksul on iga ohwitser lohustud lugemata hulga ankeete täitma, milles täielikud andmed olgu, seda enam aga sugulaste nimed ja aadressid (pantwangide süsteem). Zoomulikut püüab siis ka igauks ankeeti wõimalikult segasemaks muuta, et oma sugulasi surwe alt päästo, kuid harilikult ei too see suuremat kasu, sest et nuuskurteenistus Rõukogudemaal wäljaspool wõistlust seisab ja isheta agendid õige hõlpsasti kõi sugulased üles otsiwad, isegi teisenimelised.

Igasuguse töö juures on walmel kommisarid, kes ohwitseride ustatuse üle aegajalissi teateid annawad. Wähema kui kahiluse puhul panakse toime läbiotsimine ja tihti peale ühendub sellega arrest. Läbiotsimistega on kõi harjunud, ja igauks püüab häwitada kirjad kohe peale nende läbilugemist. Adresse kodu ei hoita, sest et sel puhul järgnewad läbiotsimised ka tuttawate juures. Arreteerimise hädaohu alla ei kuulu mitte ainult need, keda walgetaartluses kahlustakse, waid kõi tsaariwalitsuse endised teenijad. Üks ohwitser, näituseks, arreteeriti selle eest, et ta enne rewolutsiooni siseministri juures käskudeäitja staabohwitserina teenis. See ohwitser suri wangimajas plekkilise soojatõppe.

Peale ohwitseride arreteerimise on laialt tarwitusel nõndanimetud „burshuide“ arreteerimine. Arreteeritakse neid spekuteerimise, walgetaartlaste toetamise, wandeseltsidest osawõtmise eest j. n. e. Paljud jarnafeb burshuid jäid peale arreteerimist kabanuks. Wis nendega juhtus, on teadmata. Wõib olla, et nad ära surid, kuid kindl. mini wõib oletada, et neid surra aidati. Tuleb ette ka nõndanimetud „effikombel“ arreteerimist. Wõimud ilmuvad korterisse, panewad toime läbiotsimise ja arreteeriwad, ilma et nad midagi oleks leidnud. Arreteeritu satub wangimajja, ja kui tal peale fuuri ja pestwaid sekeldusi õnn osaks saab kohtu-uuriija poolt üleskuulatud saada, ei ole wiimase käsitada t tihti peale mingisugust kirjawahetust. Arreteeritult küsitakse arreteerimise põhjust. Süüdistust ei leidu, kuid wabastamine ei ole siiski wõimalik, ja õnnetu süüta wang on sunnitud weel terve igawiiku linni istuma.

Et Rõukogudemaal kohtu-uurijaks saada, ei ole tarwis mingisugust ettewalmistust — ei juriidilist, ei üldhariduslikist. Peab olema partei tegelane, ja sellest on küll. Tihti peale esinewad kohtu-uuriijatena wabriku töölised.

Willistel põhjustel inimesi arreteeritakse ja teise ilma jaadetakse, olgu järgmine näitus:

Petrogradis elas keegi Abramow, kel kaks küpsise poodi oli. Ta sattus wangimajja kui burshui ja lasti rewolwriga läbi selle eest, et julges wangimajas teistele arreteerituile ewangeeliumi lugeda, millest kunagi ei lahkunud.

Ma kirjutan läbi lastud, mitte maha lastud, sest et Rõukogudemaal sagedate surmamiste tõttu on tarwitusel lihtne „Wohilewi kubermangu“ saatmise wiis — lasta rewolwrist pauk kullasse. See on nii lihtne ja

Viire ja ei juhtu möödalaskmist, ja padrunite kulu langeb miinimumini. Samuti lihtne on otsus. Suuremal jaol juhtumistel ei ole tarvis tribunaali tüüdata, antakse lihtsalt korraldus — niisuguste kuritegude eest kohapeal maha lasta. Sel puhul muutub asi veel lihtsamaks — pole tarvis uurijat, ei tribunaali, ei kirjawahetust, tihti peale kogunigi vastawa süü olemasolu — on isil mahalastud, on hea, — kas see efektsel fündinud, ei ole tähtis.

Waatamata niisuguse südametuse peale, leidub siiski teatud kindlond inimesi, kes kui mitte täielikult, siis omas ülekäsuvas profendis wangi-istumise löbu eest on tagatud — need on elanikkude „aristokraatlik“ kiht — selfimehed-kommunistid. Neil on palju tervem elada, tihti peale õige tervge, neile on „õit lubatud“.

Niisuguste eesõiguste pildistuseks olgu lask näitust:

Ühes sõjavägede staabi asutuses teenis komandandina ohwitser — igapidi tööl las ja anderikas inimene —, kes väljaspool parteid seisis. Kord tuli tal mõttesse linnamööda hobusega sõita. Et Rõutogudemaal eraomandust ei ole . . . oli asutuste tarwitada „kroonu“ hobune ja sõiduriist. Komandant lastis hobuse ette panna ja sõitis välja. Asutuse komisjar, nähes niisugust kuritegu, teatas sellest „ülemusele“. Komandant alandati punawäelaseks ja saadeti tagawara polgu karistusroodu. 3—4 päewa pärast juhtus sama asutuses wargus: wanem telefonist omandas 8 naela kroonu tangu. Waras sattus sama komisjari kohtu alla, kuid wiimane arwas, et 8 naela tangu pärast ei maksa lära teha ja . . . saatis telefonisti wäcossa „ilma õigusetu telefonistiks olla“.

Läbiotfimisid on Rõutogudemaal igapäisteks nähtusteks. Läbi otfitakse teada soowitakse ja millal soowitakse. Läbiotfimise põhjuse awaldamine ei ole sunduslik. Maliste ootamata läbiotfimiste tõditu on elanikud nii närwilikult muutunud, et tänawal peataw auto ehk kōwa rääkimine õues uniseid kodanikke jängist üleshüppama ja kella helistamist ootama junnib. Ootamata õõfine kellahelstamine awaldab seda suuremat mõju.

Uuise kodaniku korterisse ilmub jalklond sõjariistus isikuid ja hakkab midagi otfima, mida nimelt — saab õige harwa teada. Tuleb ette ka sarnaseid juhtumisi, kus sõjariistu otfitatse kōwarõnga karbi seest. Oli juhtumisi, et suure rutuga toimepandud läbiotfimise ajal see ehk teine wäärtasi kogemata kaotfi läks. Minu korteris, näitusets, kui läbiotfijad wäärtasjade kasti sifuga olid tutmunenud, jäi üks kallistiwidega ilustud rinnache kogemata kōmbel ühe läbiotfija kätte alla. Kui ehte omanit selle nähtuse peale wiijatalt tähelpanu pööras, näitas läbiotfija, nagu oleks ta õige üllatud seft asjaoluft ja andis ehte omanitule tagasi. 17. aasta lõpul ja 18. aastal loeti läbiotfima personaali teenistust õige kasutoowaks.

Reegi kommunist teadis jutustada, et temale pakutud niisugune koht. Kõsides palga järele, leidnud ta selle liiga wäikese olewat ja pole kohta wastu mõtnud. Siin tuletud selfimehele aga meelde, et ta mõne päewa pärast burshuide juures läbiotfimisi saab toimetama.

Peale poliitiliste läbiotsimiste pandi toime ka läbiotsimisi „ülearuuste“ toiduainete äravõtmiseks. Ära võeti kõik mis võtta sündis; jäeti ainult hädakorraliselt paarisks päevaks, kusjuures liha ja või konjiskeeriti, viina toha peal ära joobi. Nälg tõusis päew-päewalt suuremaks ja läks viimaks nii hirmsaks, et inimesed tänawal nõrkusest minestusse langevad. Kuhu satustid need toiduained, on teadmata, kes neid söi, on saladuse katte all. Sarnane saladus ümbritses reaktiivisioone turgudel. Turgude sissepiiramine algas ühes enamlaste valitsuse võimule pääsemisega ja kestab edasi tänapäevani, vaatamata dekreedide peale, millega wabatauplus on sisse seatud.

Suba wara hommikul kogub turgudele määratu hull nälgivat rahwast, kes midagi toidupoolist sooviks osta. Hinnad on võimata kõrged; 1000 rubla eest võib omandada ainult toos tulle. Ükski palk ei suuda inimest äraelatada. Et toitu osta, peab midagi maha müüma: wana seeliku, lõhkised saapad, ehk muud. Niiviisi tekib turule teine turg wana kraamiga. Korraga ilmub kohale salkkond militsoonääre, piirab turu sisse, waldab kõik ühes kõigega, ja lõpsulangenud saadetakse jundustikule tööle.

Raudteedel töötasid nõndanimetud „sagrabilli“ ehk rahwasuus „grabilli“. Need on walitsuse ülesandel wäljasaadetud salgad, kes reisisjate paunad tähelepanelikult läbi otasid ja kõik ära wõtsid, mis üle lubatud normi sisse weeti. Sagrabilla tegelaste käest mõis osta siis kõike ükfitult ja kogus. Litsusid küll jutud, et mõned neist olewat sisse kulkunud ja maha lastud. Kuivõrd see tõele wõstab, ma ei tea, kuid arwan, et sarnased kuulujutud enam eneserahustusels olid laiali lastud. Igatahes sündisid kõik niisugused konjiskeerimised ilma kmitungita, mis omakorh täielikku arwestuse puudust tõendab.

Sarnast tegemusewiisi tarwitati ka teraskappide ja kaupluste kontroleerimisel. Teraskapid lõhuti lahti, kõik, mis wäärtuslik, kanti weeriistale, pahatühti lagund lastides, ja weeti riigi panka, kus wäärtused ilma lugemata wastu wõeti, nagu seda panga teenijad teawad jutustada. Nähtawasti olbi arwamisel, et igal annil oma wäärtus on, kuna teraskappide puhastajad kunagi kahju ei kannatanud. Tol kasutoomal ajajärgul määrati pankadesse komisjare diige ühikeseks ajaks. Need ifandab näitajid üles suurt meisfikust, kuid siiski wõis nendega kompromisji heita ja teatud tasu eest lubati omanikule „rahwa warandust rööwida“, s. t. „omast teraskapist oma wäärtasjad ära warastada“.

Samasuguse „walju arwepidamisega“ sündisid ka rekwireerimised wõimude poolt sulutud kauplustes. Kõik ained weeti ladudesse ilma mingisuguste nimestikkudeta, ja teenijad wõisid mida süda soovis. Keegi teadis jutustada, et ühes ladus teeniwad preilid ladusse ilma aluspesuta, sulketa, kübarata, kogunigi ilma pealisriieteta ilmunud, kogu nende kostüüm koosnenud mantlist ja pearätist. Ladust lõhkunud nad aga „täies mundris“, kandes mitut komplekti fidi pesu, sülle j. n. e. Sarnane maskeraad for-
dunud iga päew. Kõik wäljawõidud asjad läksid mõistagi müügile.

Teenistus labudes oli kõrgelt kasutoom, kuna rekwiireeritud kaupade omanikud samal ajal nälgisid paistetasiid. Neid rekwiitsiooni juhatawad mõistagi komisjarid, kelle naised ja „jõhkom'id“ kuni süaajani siidis ja fametis käiwad, maatamata selle peale, et nende mehed õige wäikest palga saamad.

7. novembril sai täis 4 aastat, mil enamlased wõimu oma kätte wõtsid ja ainuwaltijuse korra sisse seadid. Üllatamalt suured on Wenemaa riiksed. Neli aastat häwitamist, rööwimist, pillamist ja ... itkagi leidub Wenemaal weel lõpmata tagawarasiid. Kogu selle aja jookkul ei ole Wenemaal peale rahamärkide muid saadusi wälja töötud. Teatud arm tehaseid töötab, kuid sest tööst pole mingit tulu, sest töölised teewad tööd enam oma kui riigi kasuks; ehk teiste sõnadega — nad warastawad wabriku materjaali, tööaega, saawad mitte miski eest palga ja müüwad maha need asjad, mille eest nad ise midagi pole maksnud. See nähtus oleneb asjaoluist, et tüütiööd rewolutsiooni algusel ära muudeti, ehk teiste sõnadega — rumalad omas harimattuses töölisel arwasiid wabaduses ka töowabadust (laisklemise wõimalust) näha. Kas teistes riikides ka sarnane ebaloomuline enesewarastamise kord maksuw, ma ei tea, kuid arwan, et seda ainult Wenemaa õnneiu kord ja rumalus luua wõisid. Wenemaa töö lipukiri: „kes ei tööta, ei saa süüa“ — on omamoodi ümbertõlgitud ja nimelt: „kes ei warasta, ei saa süüa“. Warastawad aga kõik, wäiksemast kuni suuremani, ja wõimalikult rohkem, et oma eluolu parandada.

Kuni 1921. aasta kewadeni ei olnud weel lubatud wabakauplemine. Siiski kauplesid kõik, ehk küll hõlma alt. Kaupmeesteks hakkasid kõik: endised ametnikud, ohwitserid, õpetajad, näitlejad ja isegi lapsed. Paha-tihti näed tänawal 8—10-aastaseid lapsusei, kes paberosse ehk küpsiseid müüwad. Wäikeste spelulantide kättesse kogub kõrgete hindade tõttu wahel summatene kuni saja tuhandeni. Kalg ja puudus sunnib wanemaid oma lapsi tänawale saatma. Tänaawaelu rüwetab aga nende hinge. Jga samm peal wõib näha poisisei, kellelt kumida wõib niisugust sõimu, mille ees wanal ajal kõige ropemad woorimehed punastama pidid.

Miitis näitab nagu wõitleks ta selle pahega, — oli isegi wälja kuulunud keeld alaealiste kauplemise kohta, kuid wõitlus seisab ainult selles, et laste käest ained ära wõetakse, mõistagi wõija kasuks, kuna äri omajooðu edasi testab.

Rahasummad laste käes õpetawad neid raha peale kaarte mängima. Kord kuulsin raudtee wagunis pealt, kuidas keegi naisterahwas poisiseit hurjutas, et see 75.000 maha mänginud, selle asemel et oma saapad lasta ära parandada.

Wanemotel mingit wõimu oma laste üle ei ole. Oli juhtumisi, et wanemaid selle eest wastutusele wõeti, et nad oma lapsi üleastumise eest karistada julgesid, pealegi sarnase üleastumise eest nagu wargus.

Vanema vastutusele võtmiseks on küllalt, et karistatud laps võimudele kaebama läheb. Oma vabadusest arusaamine on lapsed niisuguselt muutnud, et nad vanemaid suu sisse sõimavad ja lihtsalt kodust ära lähewad.

Mõufoqudemaa kuulutas lapsed riigiomanduseks, mida koolis laialt propageeritakse. Niigi poolt antakse lastele toidupoolist, kuid õige wähesel määdul; kaswatuse peale rõhku ei panda, hariduse andmine on täiesti kõngu jäänud. Koolides midagi ei õpetata; raamatuid ei ole, kantselei abinõudest rääkimata. Iga wiimane kui paberilehetene on arwele wõetud.

Talwel walitseb kõigis „eluruumides“ lange külm. Puud on kulloga hinnatud. Mõufoqude walitsus näitab ka selles suhtes oma hoolt ja jagab kodanikkudele kütteainete kaarte, millega iga inimese peale 3 puuda puid talweluudel ja 3 puuda korteri peale teistel kuudel tuleks. Kõik häda seisab ainult selles, et nende kaartidega midagi ei saa. Puudeandmine jääb harilikult hiljaks, nende aset täidab osalt ehitusmaterjaal mahalõhutawalt puuhoonetest, kusjuures kodanikud kohustatud on isiklikult hoone lõhkumiseft osa wõtma. Lõhutud puunotid loobitakse ilma wähemagi ettewaatuseta ülewalt alla ja igauks hoolitsegu ise oma julgeoleku eest. Siin on istud kõik rahwatihid: „burshuid“, endised ametnikud, tööliised, naised ja isegi wäikesed lapsed. Mõõdapääsematud on inimeste wigastused. Leidub niisugusel ühistööil ka isituid, kes teed ostawad leida tööjuhataja juure, temalt puuorderid ära ostawad ja nendega siis spekuleerivad. Et küttekriisist üle saada, lõhutakse maha isegi niisugused puumajad, kus inimesed sees elawad. Antakse kasti, ja elanikud katsugu et wälja saawad. Kõige ebaloomulikum seisutord on muibuigi majaperemehel. Nüma et ta kopitutti oma maja eest saaks, ei tohi ta peale normi ühtki üleliiga puutükki omandada.

On olemas weel teine korterite kütmise abinõu — tänawapakkude ärakasutamine. Niipea kui tänawalt ka üksti pakk on wälja wõetud, muutub paku ase lühikesse aja jooksul määratumaiks auguks. Kes juure pääseb, see wõtab.

Kesküttega uuema aja ehitused seisawad täiesti tühjad. Armatawasti läheb lüua aega mööda, enne kui neisse keegi elama asub, sest et kõik puuosad — ukseid, aknad ja põrandad — ammuigi on ära lõetud; weewärk neis hoonetes on riikes, torud lõhki külmetanud ja keldrid wee all.

Leidub kaunis suur hulk rikkaid spekulant, kes ütalmainitud abinõudega puid saada ei soowi, waid ostawad neid 200.000 rubla koorem spekulantide käest, kes warastud troonupuudega kauplewad. Niisugune puude ostmine on küll kaunis hädaohulik, sest „ülemus“ wõib koorata tänawal kinni pidada ja woorimehelt luba ettenäitamist nõuda. Sel puhul asetakse „priikorterisje“ nii müüja kui ka ostja.

Niisuguse kütteainete „küluse“ puhul „pakiwad“ Mõufoqudemaa kodanikud end talwel oma korteri ühte iuppa, harilikult kõõli, ja istuwad seal kasukates, mütsides ja wiltides, kel need olmas.

Kuid talw ei ole hirmus mitte ainult külma ja nälja poolest. Talwel katab Nõukogudemaad peale waimupimeduse weel pikkane pimedus, kuna tuliõlist juttugi ei wõi olla. Elektrivalgustus maksab eeskätt wõimata kõrget hinda ja peale selle on ta ärarippum kütteainete rohkest elektrijaamal. Juhtumised, et elektriwool kell 11 awatakse ja 11¹/₂ lõpetakse, on peaaegu igapäewased. Tuleb ette ka päewi, kus valgustust hoopiski ei ole.

Tänawaid linnades üibse ei valgustata. Öjseti, mil kuuvalgust ei ole, võib tänawal õige kergesti auku sattuda ja jalaluu murda.

Makised Inbadused — kommunistilistest korrafi maapealset paradiisi luua — on näidanud, et neid wõimata on ellu wiia. Katsuti rahwale tasuta toitu wälja jagada, antigi eisteks 1¹/₂ naela, siis 1 nael, siis ³/₄ naela leiba, kuna lõpuks midagi ei antud. Leimafõrwafeks jagati töölis-tele ka kuini produtte, kuid niisugusel määral, millest ka koerapojute nälga kärmaks. Teistele kodanikkudele wähendati määrat miinimumini; leiba said nad kõigest ¹/₈ naela, teiste produktide peale ei juletud mõteldagi. Mõõdalainud suwe festwusel hakkas toiduainete norm itka enam ja enam wähenema, kuna lõpuks wäljaandmine hoopis ära lõppes.

Sõit tramwail kuulutati 1-st septembrist 1920. a. maksutaks, kuna 15. sept. 1921. a. ta niisuguse maksu alla pandi, et sõit Petrogradis 1000 rubla ja Moskwas 2000 rubla maksis. Sõiduhinda raudteel on kõrgendud 20.000 korda, wõreldes 1914. a. sõiduhinnaga. Korterite üür on wõimata kõrgele kruwitud. Endised tasuta anded mõistagi sedagi aruematuda ei suutnud. Tõusis tarwidus kõrwalt furbe muretseba uti toitu kui lehatatet. Pall oli aga wõimata wäike. Sellest siis ka warastud kraamiga spekuleerimine, rööwteod ja muud rahwa komblust häwitawad üleastumised.

„Petrogradskaja Prawda's“ ilmusid tihtipeale kirjatükid teiste riikide töölis-tele elust, mis lausa walega olid läbi põimitud. Reis kirjatükides toodud toiduainete hinnad teistes riikides olid mõetud Nõukogude waluutas, kuna tööpalgad markades olid äratägendud. Kõikwõie lõpeb harilikult sõnadega, et wälisriikide töölised õige pisut liha ja wõid suudawad osta, kuna Wenemaal need ained kõigile kättesaadawad on. Tõepoolest ei jät-
 lunud aga töölise palgast igapäewase leiwa ostmisest, mille nael wiimasel ajal kuni 5000 rublani tõusis. Nael liha maksis 14—15 tuhat, nael wõib — kuni 30.000 rubla. Selle eest on Nõukogude walitsusel hea reklaam: elanikkudele jagatakse wälja igasuguseid kaarte, millel lugemata hulk kupoone küljes, kuid kõik need kupoonid jääwad tarwitajate poolt kasutamata, nagu kasutamata jääwad ka „punase tähe kaardid“, mis wälja antakse punawäelaste perekondadele.

Sel ajal, mil elanikkudele weel mõndagi wälja anti, kuulutasid kommunistid kõigil tänawnurkadel, et just nemad rahwast toidawad. Sinnaelanikke toitsid wastu oma tahtmist põllumehed, kellest toiduained

käest ära võeti (rekwireeriti) ja tarvitajatele edasi müüdi. Suur profsent sellest sattus juba teepeal turule. Riiepa kui turul mõni aine nähtavale ilmus, hakati teda ka mõne päeva pärast elanikkudele wälja jagama. Üldse on turul sagedasti kroonu produkte näha: leib, tangud, oad ja teised ained, mis warustuse osakondade teenijate poolt turule tuuakse. Kroonu produktide müütamine on praegu waba karistusest, sest et kroonu waranduste arwestamine liiga lohakalt sünnib ja waranduse määra wõimata on findlaks teha.

Rõike kroonu warandust (eraomandust ei tunnistata) walitseb Rahwa Majanduse Nõukogu (Sownarhos). Sama nõukogu käes on ka waranduse arwestamine. Sellest sownarhosi arwepidamisest jutustas mulle üks tuttav järgmist: samal ajal, kui sownarhos tabalikkude wäljaandmisest keeldus, põhjendades nende puudumisele arwestuse nimikirjas, nägi minu tuttav, kes juhtumisi ühte Karwa wärawa taga asuwasse ladusse oli sattunud, terve kuuritäre farnaseid luttusid. Sownarhosi ametnikud, samuti nagu kõik teisedki Nõukogude asutuste ametnikud, on õige wähelel mõõdul hurnitud oma kohustest. Suurema osa oma teenistusojast pühendawad nad teadete kogumisele, kust ja mida omale wälja võiks hantida. Teised kodanikud neid sugugi ei huiwita.

Kui teie sooviksite astuda mõnesse kroonu asutusse, et ametlikku diendust saada, ehk on teil orderi järele midagi saada, ehk mõni maks diendada — wõite kõik ruumid ja trepid läbi jooksta ja saate otsusele wõremal juhtumisel mõne tunni pärast, pahatihiti koguni mõne päewa pärast. Kui teie „dienduste toast“ soovitama loa nr. olete saanud, pöörate oadressi järele, kuid seal saate teada, et dienduse andmises eljitus tulnud; teid juhatakse teie tupp, sealte teisele korrale, seal jälle toast tupp ja n. e. Nord, kui ma farnasest rändamisest juba wäsinud olin, nägin oma ees lauda pealkirjaga: „diendusjed“. Laua taga istub daam. Ma pööran tema poole ja palun abi, seletades, et juba tundi paar wahetpidamata ümber jooksen ja ometigi ei suuda leida seda, mida otsin. Daam, ilma et ta mind oleks lasnud edasi seletada, küsib minult imestanult: „Teie arwate siit midagi leida. Minge rahulikult koju, siit ei leia teie midagi“. Nõukogude asutustes on „kodanikkude teenimisels“ diendus-bürood, kuid neis büuroodes mingisuguseid diendusi ei saa, sest et diendusandjad pahatihiti ise wähem teawad kui dienduse saaja.

Weel üks näitus. Mul oli tarwis Moskwa ewakueerimise walitsusest läbilaske pileiti wõtta sõjapõgenegjate registreerimise juhataja juure.

Läbilaske tunnistus pidi wälja antama „diendus-büroosti“. Diendusandja leldus läbilaske tunnistuse wäljaandmisest, põhjendades asjaolule, et Eesti sõjapõgenegjate registreerimist üldse ei toimetat, kuna ma korwaltoas enne seda just wastupidise dienduse sain. Olin sunnitud jällegi eelmise ametniku juurde tagasi pöörama ja ütles, et ta oma arwamistes on eefinud, mispeale ta mulle rahulise südamega läbilaske pileiti wälja kirjutas.

Kirjeldasin ainult mõned juhtumised. Kõige üleskirjutada on võimata. Kes seda isiklikult maitsta saaks, sellel tõuseks juuksed peas püsti.

Mis on sündinud riigiga, kus kuigi halb, kuid ometigi mingisugune kord valitsemis? Nüüd valitseb seal kõige hirmsam korralagedus, millega võistelda ei suuda kõige meelsumad rahvad maailmas!

II.

4 aasta kestvusel ei suutnud Nõukogude Valitsus lahendada kodanlast eluolu, samuti ei suutnud ta lahendada ka sõjaväe küsimust. Punane sõjavägi, mis kõiki kommunismi waenlasti „lõõnud“, püüab seni ikka veel moodustamise ajajärgus. Millal ta moodustub, on raske ette ütelda; kuidas ta waenlasti lüüa suutis, on arusaamata. Kõik need, kes vähegi sõjaasjandust tunnemas, jõudsid Venemaal lüüa oisusele, et ainult walgete vägede passiivsus, omawahelised intriigid ja korralagedus seljatagusele selle olukorra löid, mis punastele võidu kinkis. Sel võimalus oli punaväe täielikku organiseerimatust näha, ajajärgul, mil walged peale tungisid, sel oli kindel usk, et walged wäid peaaegu ilma lahinguta Petrogradi maršivad, kus neid terve rahwas laialisirutud kätel ootas. Nagu punavägi oma algusel paljas, nälginud, dissiplineerimata ja nõrgalt oli relwistud, püüab ta samasena veel praegugi. Punaväe lahingwastupidamust ergutati hiinlaste abil, kelle ülesandeks oli kõiki armuta maha lasta, kes wäerindelt tulid, nii jooksituid kui pahatihhti ka ametiasjus saadetuid. Hiinlaste bataljonid amaldasid punawäelaste peale tabuhirmulisi mõju. Widewitu tulekuga määrati wäerinde staapide walwe hiinlaste hoolde, ja sest filmapilgust ei julenud ükski punawäelane enam staabi juure ilmuda. Kord kuulsin ma pealt, kuidas üks punawäelane staabiülema kätte — kirja staapi wiia — täitmas keeldus ainult sellepärast, et hiinlased juba oma postidele olla asunud.

Jga vähema walgete vägede liginemise puhul sattusid kommunistid tabuhirmu ja haktasid igasuguseid kolemustega täidetud üleskutseid laiali laotama, et „rewolutsioon on hädaohus“. Kiireks korras mobiliseeritakse kommunistilised salgad, et . . . sõjavägedes fihutustööd toimetada. Nad relwistuvad jalatallast pealaeni, saawad uued riided, nelle antakse kingitust, saadetakse pidulikult teele. . . Ja need kangelased, „rewolutsiooni päästjad“, jaotuvad terwele rindele, et istuda seljatoga sel ajal, kui parteituid, nälginuid, räbalatega kaetud sõdureid vastu nende tahtmist lahingusse fihutakse.

Walged wäed peksawad ja ajawad taga punaseid, kui korraga laowad nad ära, ja siis wõtawad punawäed nende seisupaigad oma alla.

Kuhu kadusid walged ja mis oli nende taganemise põhjus? — Kommunistid oskavad seda asjaolu ära kasutada: nad pöördusid uhkelt Petrogradi tagasi ja kuulutasid kõigil tänawanurkadel, et nemad seisukorra on päästnud.

1919. aasta oktoobril mõisid punased oma alla Gatshina, mõni päem peale walgete lahjumist sealt, kuid ajalehtedest mõis lugeda, et punased wäed olla Gatshina wallanud. Sarnased hoopewad leated ilmusid esimesel mõimalusel. Tähelepanemisväärt nähtusena ilmub osjaolu, et kõik punawäe kuuljad mõidub ilma trofeedeta saawutati. Krasnaja Gorta lahingute ajajärgul mõis Dranienbaumi lehtedest alatafa leida kuulutusi terve rea külade waldamisest punawäe poolt. Neid teateid kaardi peal järel katsudes tuli ilmsiks, et „lahinguga“ wallati külad punawäe poolt oma seljatagusele, ehk teiste sõnadega — lahinguga taganeti, kuid „lahinguga“ ainult ajalehete teatel, tõesti kujutas see taganemine aga kohutavalt põgenemist. Samuti oktoobrikuus 1919. a. juhtus Tjarskoe Selo juures lugu, kus terve punawäe brigaad (3 polku ühes tahurwäega) walgete paari kuulipilduja eesti palku jooksis.

Mis oli sündinud Wene sõduriga, kes omal ajal kogu maailma imeštama pannud oma meelekindlusega? Wastus on õige lihtne: tal polnud wähematti tahtmist sõdimiseks, temal ei olnud eesmärki, ei olnud entusiasmi, tal puudus autundmus „walitsuse“ wastu ja usk oma juhtidesse.

Punawäe juhtide koosseis on isearalise tähelepanu wäärt. Ei leidu wist terrel maaferal sarnast koosseisu. Punawäes mõib kõrgematel kohadel tihtipeale kohata isikutid, kes mitte ainult sõjawäelased ei ole, waid kel igasugune kultuuriline arenemine puudub. Kas leidub kuskil, et armee juhiks, mis wäerindel opereerib, kodanline isik on, nagu seda Nõukogudemaal on keegi Chatow? Ringkonna jalawäe inspektorina esineb endine alamohwitser, pealegi sõjaargne, keegi Grigorjew-Gratsewitsh. Ei diwiisi ülemaks saada, ei ole sugugi tarwis terwet hierartilist redelit läbi minna: 13. diwiisi ülem Rosen algas oma sõjawäelise karjääri sellega, et otselohke sõjawäe akadeemiasse astus ja sealt otseseid diwiisi ülemaks, kusjuures ta alla kriipsutas, et ta õige nõrgalt aritmeetikat tunneb; tegeliktuses näitas ta aga, et ta weel wähem sõjaasjandusega tuttav on. Punase akadeemia lühendub kursus ei suutnud temale wasta-waid teadmisi anda. Haruldaselt kena kombinatsioon esines 2-ses kütidiwiisis, mis 1919. aasta lõpul Narwa juures opereeris: diwiisi ülemaks oli keegi Berenski aegne lipnik Longwa. Sama diwiisi 5. brigaadi ülemana esines endine tööroodu alamohwitser ja sama brigaadi 14. polgu ülemaks oli endine kapral, kelle abiks endine polgu kirjutaja. Riisugune diwiisi koosseis ei ole sugugi erandiks; oli hullemaid'i nähtusi. Dige tihti leidub polgu ülema kohal wähekirjaoskajaid sõjaaegseid alamohwitseri.

Lahingute ajajärgul allusid polgud ja kõrgemad ühused peaaesjalitult kommunistidele, kusjuures mingisugust wäljateenimist ei nõutud. Peale sõjategemuse lõppu ilmus ajutiselt soow juhtivat koosseisu parandada; määrati katsed, formeeriti isearalised liikwamad komisjonid. Korraga aga ilmus käst (jalajane), et juhte, kes punasel rindel filmapaistwatena esinevad, ametis mitte ei tule alandada, waid neile nende teoreetilise ette-

walmistamattuse puhul eriteadlasi abits määrata. Mõistagi, et igasugused katsekommisjonid seega oma tähenduse kaotaksid.

Nagu juba öeldud, püüab punane sõjavägi kuni praeguse ajani formeerimise ajajärgus, seega on siis ka seletatavad uued formeerimised ja nende viibimata deformeerimine. Väeojad, mis kuu aega tagasi formeeritud ja veel täie koosseisuni pole viidud, deformeeritakse, ja juhid satuvad ringkonna reservi. Ringkonna staabi juures pannakse toime sunduslikud katsed reservis viibivatele juhtidele. Siin tuleb ette naljakaid juhtumisi. Tihtheale esinewad katsel isikud, kel igasugused teadmised määrustikkudest puuduvad, kõnelemata topograafiast ja taktikast. Parteiliikmed paluvad katsekoomisjoni otsust nende wastawusest määramiseks kõrgemale kohtele, erapooletud, wastuoltsa, soovivad hindamist kõige madalamale, võimalikult reamehe kohale, et oma wanaduse poolest demobiliseeritud saada.

Katsel ilmub noormees — Murmani kindlustud piirkonna komandant — ja seletab, et ta diviisi sooviks wastu wõtta. Oma soowi põhjendab ta sellega, et ta Pauli sõjakooli lõpetanud, wõrdlemisi kõrgemal seisab lipnikkude kooli kaswandikkudest, kõnelemata punawäe juhtidest. Algas katse. Antakse noormehel ülesanne brigaadi peale. Ta ei saa ülesandega toime. Antakse ülesanne polgu peale — tagajärg veel halwem. Samasugused halwad tagajärjed ülesannetega bataljoni, roody, rühma, jao ja lüli peale. Kommissjon annab otsuse, et katsetegija ühelegi juhtiwale kohale ei lõlba, kuid hoolimata niisugusest resolutsioonist anti katsutawale kui parteiliikmele ometi üks kõrgematest kohtadest.

Katsed juhtidele kestawad 1920. a. detsembrist kuni jürikuuni, kuid mis eesmärk neil on — ei tea keegi. Katsekommisjonide otsuste peale ei panda mingiugust rõhku. Osa katsutawasti kutub täiesti läbi, eht küll polgu ülematele küsimused rahuaegsete õpetomandode programmi ulatuses ette seatakse. Väeosa ülemad paluvad komisjoni nende käsualluste kohta mitte otsust anda täieliku kõlmatuse üle komandokohtele, kertes, et niisugusel korral terve komando koosseis otsesed tähtajata puhkusele läheb. Selle järele hakati katsel läbilõlunud rooduülemaid määrama täienduskursustele. Need kursused awati kewadel. Kuid hoolimata kursuste juhataja püüdmistest on tagajärjed wõimata nõrgad. Rooduülemad-kursandid ei suutnud kahe kuu jooksul sõjaasjanduse põhimõistest aru saada. Minuste kasu neist kursustest oli see, et kursandid arusaamisele jõudsid, et sõjawäelane õige palju teadma peab ja et see neile meelt mööda pole. Suuremale hulga on sissejuurdunud sarnane arusaamine, et suuremaid wäekõltsu kõige kõlpsam on juhtida: siis wõib kindel olla, et wangi ei lange ja kuul sind ei taba, sest et staadid harilikult kümned werstad wäerindest tagapool asuwad. Olles niisugusel kindlal armamisel, istuwad kommunistid rahulikult oma kõrgetel kohtadel, ilmutades täielikku wõhiklust sõjaasjanduses ja olles täiesti teadmatud määrustikkude olemasolu kohta.

Üks niisugusest kõrgemast ülemast, Kellega lord juhtumisi juttu puhusin, soovides näidata oma teadmisi sõjaasjanduses, ütles: „Mäletate, felttimees, rahuaegses sõjaväes olid väiksed raamatulehed, neid nimetati määrustikuks“? Kusjuures ta õige rahuldud oli minu vastusega: „Olen kunagi näinud“. Tal polnud aimugi, et punases sõjaväes „need väiksed raamatulehed“ samuti olemas on.

Taktiline ettevalmistus puudub punaväes täiesti. Talve lõpul taheti diviisidesse saata komisjonid, et komando koosseisuga õppusi korraldada. Anti vastam käsk. Komisjone taheti õige suuri ja kõrgise väeliikidesse saata, kuid tuli puudus kindralstaabi ohvitseridest, ja komisjonid jäid välja saatmata.

Kuni siitamaani peitses punases sõjaväes partisaani vaim. Ülemad oma kohuseid ei tunne, kuid selle eest on neil suur enesearwamine. Kuid taktilistel õppustel kellelegi neist wigade peale näidata, saate otsekohese vastuse: „Mehes aasta tegutsen juba niivõisi ja alati õnnelikult“. Et ülemad üksteisest aru ei saa, sünnib õppustel mingisugune Bab loni segadus, kusjuures kõrgemad ülemad väiksemaid osasid kipuvad juhtima. Ühel õppusel, näituseks, oli väestiku ülem sedawõrd waimustud partisaanilisest tegewusviisist, et isiklikult ahelikku rünnakut juhatama kargas; seejuures andis ta mimest roobust koosnewale ahelikule järgnewad komandod: „waenlase ahelikku pihta, lastmine ahelikuga, ahelik — tuld! 20 sammu edasi, ahelik — seis! lastmine ahelikuga, ahelik — tuld! Selle naljaga õppuse juures wiibiw wana ohwiter andis käsu õppust wiibimata lõpetada. Seletuse juures juhtis ta tähelepanu sõjaasjanduse algmõistetete täieliku puudumise peale, millega ta väestiku ülemat õieti kurwastas, kuna wiimane kindlal teadmisel oli, et ta õppust sõjakunsti põhireeglite põhjal oli juhatanud.

Ülaltoodud näide ei esine erandina. Igatahes peab ütleva, et komando koosseisule sõjaväelise tegewus õieti meeldib. 12. diviisi ülem Rewa, näituseks, formeerides diviisi, algas õppust kahelkümneliste maudõw-ritega, waatamata selle peale, et punawäelaste pol'u ilmutisest ainult 2—3 päewa oli möödunud. Tõesti leidub isikuid, kellele niisugune õpewiis õigena paistab. Sarnased kõrgemate ülemate lahingtegitsemise püüded esinewad mõistagi ainult seljatagusel; wäerindel asuwad nad oma staapidega mõimalikult eemal lahingjoonest. See ei olene nii väga taktilisest olukorrast, kui isikliku hädaohutuse waatekohast. Kuid tihti juhtus ka wastuoksja — mõni staap sattus waenlasele õige lähedale. See juhtus harilikult siis, kui oma wäerinne jooksema pani, kuna staabil seisukorra üle teated puudusid.

Punawäe komando koosseis on õige kirju: endised ohwitserid, endised alamohwitserid, endised reamehed ja punased komandöörid. Endiste ohwitseride all tuleb mõista sõjaaegseid ohwitseri, sest et elukutselisi ohwitseri riwis peaaegu ei leidu; nad teeniwad kõrgemates staapides. Endiste alamohwitseride seas on suurem hulk lahingteenuste eest ülendud. Ise-

loomulikult hindas punaväe juhte 1920. aastal punavägi ise: „iga-sugusest kriitilisest madalamal“. Endiste ohvitseride ja alamohvitseride seas on palju isehakkamuid, kes kunagi pole olnud ei ohvitserid ega alam-ohvitserid. Üks niisugusest — endine politseiraiooni ülem — oli seda sõjaväe võhik ohvitseri teenistuses, et ei teadnud wana sõjaväe wormigi, eht küll ennast selle sõjaväe kapteniks tunnistas. Teine, kes ennast wana sõjaväe alamohvitseriks tunnistas, ei teadnud nimetada polku, milles enne oli teeninud.

Järgmine pilt näitab selgesti edasisõudmisi punaväe teenistuses.

Üks punaväe ülematest — õige meeldiw noormees, endine üliõpilane, sõjaaegne ohvitser — tunnistas puhtsüdamiselt, et korralikus sõjaväes ei suudaks ta roodbugagi walmis saada, siin aga anti talle brigaad, mille koosseisu wana sõjaväe diwiisiga võiks võrrelda. See sama noormees jutustas järgmise episoodi karjäärist punaväes: Sel ajal, kui ta alles polku juhtis, leidis polgus noorem ohvitser, kel sõjaväeteenistuses vähematki andi po'nud, eht ta küll arstiteaduse akadeemia 2. kursuse üliõpilane oli. Naaberpolgus ei leidunud ainuiski arsti, mille tõttu arsti kohuseid täitis welsker. Naaberpolgu ülem palus relmainitud nooremat ohvitseri omale ja määras ta polgu wanemaks arstiks. Milline oli ega tõikide imeistus, kui andewaene noorem ohvitser-arst näbala paari pärast diwiisi ülemaks määrati. Kuid samuti nagu punaväes karjääri tehatse, võib jaa kiites korras ka õige madalamale astmele langeda. Sellets pole tarwis isegi mingit üleastumist. Mandamine sünnib ülemuse kõrgema arandgemise järele. Ismuh teine ametite määrata, ehitab „mandaadi“ ja arub kohale. Endine edustaja läheb referwi. Misugused juhtumised on õige sagedased, isearonis niisugusel korral, kui sõbrale on tarwis head kohta muretsjeda. Teenistuse kasuõid mõistagi keegi filmas ei pea.

Küllalt on, et keegi kas wõi mõnets pääwaks ametisse oli määratud. Talle jääb nüüd õigus ka edaspidi niisuguse ameti peale. Ta omab juba eriteaduse astme; ta on „spets“. Sarnaseid „spets“ on punaväes leegion: nii majanduse ülemad kui adjutantid, warustajad ja palju teisi. Aljudes ametisse ei tea nõb aga, kuidas tööd alustada. Criti palju soowitaid on majandusliste spetside kohtele: seal võib era-korraliselt toiduaineid ja warustust saada.

Munderwarustuse saamine punaväes on õige raske, suuremate staapide komando koosseisul aga peaaegu wõimata. Nõukogudemaal on munderwarustusega kauplemine keelatud, kuid munderwarustust võib omandada suure raha eest spekulantide käest. Munderwarustuse wäljaandmise teid tõukab komando koosseisu, „kommunistilisest“ seisukohest wälja minnes, terwele reale „kuritegudele“: warastud asjade ostmise spekulantidelt harrastab spekulcerimist; et aga teenitud palga eest midagi osta ei saa, peab ka ise spekulcerima.

Mõiste „munderwarustus“ ei ole siin küll mitte täiesti kohane. Munderwarustust, õieti delda, punaväes ei olegi; on olemas lehatatted,

ja needki õige mitmelekses, nii wälimuse kui moe poolest. Romando koosseis kannab seda, mis läepärast, eht endisest ajast järele jäänud. Üldworm puudub, eht ta küll juba kindlaks määratud, kuid rätsepad teda weel ei walmista. Wahel mõib lohata wäeosasid punawäe müüsid, mis wanade Wene kiirrite taolised, kuid neidki on wähe, ja peale selle on mütsid sagedasti pejuritidest walmistatud ning mitmesuguse moe järele. Nii romando koosseis kui ka punawäelased armastawad healmeelisel tunda wanu wormriideid. Wärmiliste tacluste ja rinnalappidega punawäe worm-ülituubesid kannawad ainult kõrgemad kummunistid-wäeülemad. Kord lohtafin ma riwis ühte rooduülemat, kes lohtisti eraülkonda ja laia äärega küborat kandis. Rebenenud wormülitonnas näed romando koosseisu palju tihemini kui terwes. Punawäes loeti omal ajal moodiasjaks lõhkistes riites käia. Üks armee juhtidest kandis kärisenud ülkonda ja lõhkseid saapaid, eht ta warandusliielt küllalt jõukas oli.

Peale enamlist riigipöwret oli ohwitseri ülkond hirmsasti togakiusatud. Paljud endised ohwitserid, kel mõmalust polnud omale eraülkonda muretseda, wõtsid maha kolordid, õlalapid ja teised tunnusmärgid ja kandsid ohwitseri ülituube läikivate nõõpidega, sest teisi nõõpe ei olnud saada. Sel korral algas jaht läikivate nõõpide peale. Ohwitserid tasfiti komandantuuri ja sõimati hirmsasti läbi, kuna ülituubedest wiinane kui nõõp ära rebiti. Nüüd on waade muutunud. Romando koosseis endisest ohwitseridest kannab wabalt wana wormülitonda, loguni wapp-nõõpidega. Isegi ülewus on wana wormi peale tähespanu pööranud: kursantidele anti kiirrid, mille otaplaadi keskse punane täht asetud, kuna pidulikkudel tseremoniidel (neid juhtub õige tihti) ja maustel ratsawägi hufaarikuubedes esineb. Õnnetud punawäe jalamehed aga esitawad täieliku pildi Peter Mariens'i sõjawäest. Rebenend, räpased, paljasjalgsed ja näljased, sedawõrd rebenend, et neid isegi paraadiks millegagi ehtida ei ole. Kord nägin niisugust paraadi endisel Lõssiplatfil (nüüdne „Uritski“ plats). Oli keisrui ja 25° sooja, kuid punawäelased olid paraadil ülituubedes, sest neil puudusid püksid. Jalanõudest oleks wähe rääkida. Need saapad, mis punawäelastele antakse, on paremal juhtumisel gummitaldadega, suuremal osal on aga taldade asemel papp. Wiisud on laiast tarwitusest. Paljasjalgsed on palju rohkem kui saapakandjaid. Rewade tulekuga, kui otjustud jalanõud wälja anda, saawad paljasjalgsed . . . wildid.

Kui larm oli kriitika endise aja korra üle: ei olnud munderwarustus hea, eluhooned mustad, söõdeti wiletsalt, samutigi oli ümberkäimine paha ja õppusi palju. Mida näeme aga Wenemaal nüüd? Munderwarustusest on kõnelnud juba ülemal, kuid Nõulogude wõimused pole uut juurde muretsenud, waid kasutawad weel senini wanu tagawarasisid. Punawäelased asuwad wanades kasarmutes, ainult selle wahega, et alnaruudud on klaaside asemel laudadega kiini lõõbud, paremal juhtumisel ilutsewad neis kaupluste klaasist nimetahwolid. Rewolutsiooni

algusest peale mingit remonti tehtud pole. Kasarmuid ei loeta. Puuduvad alustotid, vaibad; magatamise paljastel naridel, kus need veel ei ole ärapõletud. Paljusid kasarmuies magatamise lühisalt valjal pörandal. Hügieenilised reeglid on ammugi unustusse suitunud. Treppidel, korridorides on muda ja mustus; õued kujutavad floaati. Poollagunenud ahjudes keedavad punaväe aied omale leent. Mngisugust isikliku varandust punaväelastel ei ole; oma viimased tšerboosjad peidavad nad küljetottidesse. Sõjariistade eest keegi ei hoolitse; püüsi-püramiide ei ole. Püüsid seatats: kasarmu nurta hunnikusse; keegi neid ei puhasta, sest et õlitamise ahinõud puuduvad. Suuremal osal püüsidest puuduvad täägid; lutud ja üfifitofad on siigi aetud, õõntes pestitseb nii paks lord rooster, et valgus läbi ei paista. 1920. aastal valmistatud püüsid on seda pahe-mad, sest et nende lutud ei liigu hoopiski. Paljudes väeosades ei ole püüsidel veremehi, igauits haarab esimese püüsi, mis kätte juhtub. Ma nägin ladudes püüsi, mis olid kümne laupa traadiga ühte seotud. Dubowa püüsil nägin laetud püüsi moodi all wedelewat. Komando koo'sseisul puudub igafugune sõjariist, sest et rewolwrid on lubatud ainult partei-liikmetele.

Punaväelaste sõõl on mitu korda parem kui erafitute oma, kuid vaatamata niifuguse eesõiguse peale on punaväelased siisti nälgima hun-nitud. Tihti peale näed neid linna kaupuste uste taga pilulest leiba palumas. Rahuaaja toiduts on wedel supp heeringaga eht woblaga, õige harwa lihcg. Puude puudusel antats paljusid väeosades sooja sõõti ainult üks lord päewas. Wäeritide normits on $\frac{1}{2}$ naela leiba, $\frac{1}{2}$ naela kala, $\frac{1}{4}$ naela tangu, 4 sol. kuimatud aiawilja, 4 sol. soola, 4 sol. raswa, 6 sol. juhtrut, 4 sol. jahu, 3 sol. tubakat päewas ja $\frac{1}{4}$ naela seepti ja 4 karpi weteritke kuus. Seljatogune norm on wähe nõrgem, kuid kumbagit neist forralikult kätte ei saa, kuna ka warahoidjad ennaft ära ei unusta. Raalusid on Wenemaal õige wähe; roodudes puuduvad nad täiesti. Igafugused wäijaanded jünntwad silmmõõdu järgi. Tihti peale antats kätt ka sellesiki pistust üks oja ära anda — kas nälgivatele töö-riistele, lastele, eht teistele. Sarnasel teel muutub norm küll wäiksemaks, kuid kas punaväe õhwer määratud kohale jõuab, on ülemuse mure; puna-wäelaste hooleks jäägu wäitides nälgida.

Kuhu on jäänad wiisakas sõõdur? Punaväelane ei häbene kedagi. Viitubes linna tänaval, paistab ta teelt sõõt wastutulijad, kes ei jõua õigel ajal sõõwale astuda. Sõõige häbematum sõõta õitseb punaväe ridades. Sõõimawad kommissarid, sõõimab komando koo'sseis, punaväelased on sõõmuga maailma rekordi üles seadnud. Igauits sõõimab üksteist, sõõit sõõimawad sõõiti. Sõõimu juures ei puudu ka rusitadigns. Punaväelasi selles suurt süüdistada ei tule, wõtawad nad ju eestjuu oma ülematelt.

Wäruseid, näljaseid punaväelasi õpetawad samafugused närused ülemad, kuid oma käsualustele nad midagi pakkada ei suuda, sest neil

endil pünduvad igasugused teadmised. Öppustel midagi ära ei seletata, wigu ei parandata. Öppust juhivad peaaegu alaltult wanad sõdurid, kes peatähelpanu ainult toondrivistusele pööravad. Määrustikke teegi ei tunne.

Möödaläinud suwel kawatseti Petrogradi ringlonna wäeosasid Krasnoe Seloo laagriisse paigutada. Kui kõik eestawad jels walmis olid, isegi eestawad mandöwriteks, tuli ilmfiis, et ainult mõned üsfiitud bataljonid laagriwalmis on. Algafid öppused. Jällegi tuli ilmfiis, et öppusi ainult algusest peale peab algama. Algafid lasteharjutused, — tuli ilmfiis, et püsifid ei olnud läbi proowitud. Proowilastmist juhatas jalawäe inspektor — suurtükiväelane.

Juba kewadel oli ringlonna päewakäsus awalbud kolmekuulise öppuse programm, kuid päewakäst jäi päewakäjuts, mis täitmist ei leidnud. Polkude ülemad wabandafid end sellega, et tööd tatistawad rängad wahitoimkonnad. Kuid, waatamata selle peale, oli garnisoni teenistus weel nõrgemale alufese seatud kui riwiöppus. Tunnimehed oma tohufeid ei teadnud; nad istufid, suitsetafid, ojaifid juttu möödaminejatega ja magafid oma postidel.

Punawäes pöörataffe suurt tähelfpanu punawäelaste poliitilise kaswatuspeale. Kõik komisjaride püüded on suunitud selleks, et kõiki kommunistideks teha. Jga päew on määratud eraldi tund poliitilisteks loenguteks. Koodudes kõnelemad poliitilised juhatajad (politruk). Kord juhufin ma sarnasele kõnele. Öppuse platsil näen jalgatepe paljasjalgsiend räbaldunud isfikuid ringis istuwat, kuna ringi keskel toredas poofis punawäelane seisab ja suure suuga juttu puhub. Küfin, mida fiin õpetatffe, ja saan wastufe: „polittshajs“ (poliitiline tund). Kui parteitu, mõtlesin oma teed jatkata, aga minu kaaslane komisjar tahab teada, millest fiin kõneldatffe. Politruk teatab: kapitalismist, streikidest, trustidest ja sündikaatest. Mu pill langeb punawäelaste osawõtmata nägudele, kes oma paljaste jalgade kallal urgitsiwad, ja ma pahwatan tahimatalt naerma. Komisjar usutleb ka sõdurite arusaamist sel alal, kuid asjata katse — nad ei tea midagi. Ma arwan, et sama palju saab aru oma pajatufist ka kõneleja ise.

Kui teegi poltu ilmub, teataffe temale, et polgus ka raamatukogu olewat. Lähemalt järel waadates, leidub tõessti 100—150 poliitilise fiisuga broshüürikest, kus esitud Marx, Bebel ja Engels. Mõistagi ei pundu fiin ka Bucharini kommunismi aabits. Poltudes pannatffe toime ka näitemänge, kuid jällegi külategelase osawuse ja abinõudega. Dekoratsioonid pünduvad täiesti. 1920. aastal esitati wäeosades ainult rewolutsioonilise fiisuga näitemänge. Gatschina garnisoonis esines kauemat aega moodne näitemäng „Solotopogonnik“.

Et kirjaostamatust kõrvaldada, on polludes kirjatoolid asunud. Oma tööst kuulutab „politprošmet“ igal tänama nurgal, kuid kes vähegi tuttav on endiste koolidega rahuaegses sõjaväes, sellele paistab naeruväärilise punaväelaste õnnetu järelahvimine.

Propaganda omab Nõutogudemaa peatähtsuse. Selle peale on juhitud terve tähepanu, ja ometi ei suudeta ka seda oma võimu hoidmise abinõu korralikult teostada. Agitaatorid miitingutel paljastuvad sellega, et nad faktid segi ajavad ja neid järelikult wales wõib püüda, kuid vastu rääkima keegi ei hakka, et mitte arreteeritud saada. Kord küsis minult komisjar, mispärast ma koosolekutele ei ilmu. Ma wastasin temale, et ei pea huwitawaks kuulata agitaatorit, kes lollust pajatab; opponeerida ma temale ei tohi, sest et arreteerimist kardan. Komisjar rahustas mind sellega, et opponeerida wõivat ka parteitud ja et miitingul kedagi ei arreteerita — tehakse seda peale miitingut. Täna sin lahle seletuse eest, kuid koosolekule minemisest loobusin siiski.

Punawäes püütakse kõike agitatsiooni teel kätte saada. Tahetakse tasuta tööjõudu saada, pannakse toime miiting, kus resolutsioon vastu wõetakse organiseerida „subornit“. Wiimaseid ei organiseerita mitte ainult laupäewiti, waid ka teistel päewadel. Esialgu peawad tööle ilmuma parteiliikmed. Pärastpoole pannakse ette osa wõtta ka parteituile. Kui soowijaid ei leidu, sunnitakse osa wõtma, kuid harilikult ei anna see suu-remaid tagajärgi. Kõige huwitawam on see, et töödel mustatööd üksnes parteitud teewad, kuna parteiliikmed nende järelwaatojateks on. Gatshtinas 1920. a. oli suure hulga tööpäewade tagajärjeks see, et määratud aiatwilja wäljad koristamata ja aiatwili lume alla talwepuhkusele jäi. Ja ometi oleks kasulikum olnud määrata neile töödele teadlikke aednikke, milliseid punawäe ridades lugemata arw on.

Just kõiges selles peitab peapõhjus: Wenemaal on kõik sassis aetud. Tööline juhib riigiasju, riigimees kaewab maad; eraisikud, nii oma ette-walmistuse kui ka waimu poolest, juhatawad sõjawäge, elukutselised sõjamehed kauplewad turgudel, kuna suurem osa neist wangimajades hääbub; warguse ja teiste süütegude eest wangisistunud isikud juhivad majandust.

Kuid kommunistid loewad niisugust korda õigeks ja ei suuda ära-oodata aega, mil terve ilm nii „teadlikuks“ saaks, et samajugusele kommunistilisele korrale üle minna, Wene Sotsialistilise Föderatiivse Nõutogude Wabariigi eeskujul.

Mõnda osade lahingettewalmistusse ja osade lahingharjutustesse puutuwate küsimuste selgitamiseks.

O. Sternbeck.

I.

Keel enam, kui üfsiku mehe wäljakoolitus tulewõitlusele lähedatel laugustel, nõuab kõige hoolamat ja süstemaatilisemat käsitust osade wäljakoolitus juhata tud tulewõitlusele ja heade tulejuhatajate wäljaõpetamine. Iseäranis meil on wiimaste küsimuste rahulol daw lahendamine nähtawasti seotud wäga suurte raskustega: ühelt poolt on aine meie noorematele juhtidele alles uus (mida tulejuhatajate Wene sõjawäes ilma sõja lõpupoole osati ja mida sellest meie watadussõjas teati, sellest olen juba waremalt kirjutanud), teiselt poolt raskendab tööd lühikene teenistusaeg, millest veel sõjawäele täiesti kõrwalised ülesanded, nagu piirwatwe, lõwiosa ära wõtawad. Kuid ka neiski tingimistes peab wäga palju ära tegema, kui meie sõjawägi sellele walmisoleku kõrgusele peab jõudma, mis temalt kodumaa edukas kaitsmine nõuab.

Peetagu jällegi filmas: 1) mis osa meie wäitfearwulisel rahuaegsel cadre'il mobilisatsiooni puhul tuleks etendada, 2) nõudmist, mis praeguse aja lahing niihästi reamehele kui ka kõige wäitjemate üfuste juhtidele ette seab.

Minimaalse ajaga beame meie ära tegema maksimaalse tööd. Sellepärast ei ole siin wõimalikud mingisugused kätkaudu kohanemised ja juhustlikud eksperimenteerimised. Wiimast wõib siin niisama wähe lubada kui üfsiku wõitleja ettevalmistuses ja veel wähemgi: seal oli troostiks wähemalt see, et nekrut oma lühikese kiiruse täielikult wäljaõppele wõis pühendada, walmis reamehi ootab aga juba hull muud, lahingettewalmistusele täiesti kõrwalist tööd.

Siin wõiwad ainult raudne järjekindlus ja süsteem, täielik ja selge ettekujutus sellest, mida waja on kätte saada, sellekohane abinõude walik ja aja ratsionaalne arakasutamine eesmärgile wita.

Sellelt waatepunktilt katsume ka lahingharjutustesse puutuwaid küsimusi eelseiswates riikades käsitada.

II.

Lahingharjutused tuleülesannetega, niihästi lahingpadrunitega kui ka ilma viimasteta täidetavad, on juhutamise koolits, ühtlasi aga ka lõputkoolits juhatusel all tähtsusele. Sellepärast ei tohuta neid harjutusi mitte ainult ohwiteride ja alamohwiteride cadre, nagu seda Wene laskejuhatused (püüsi ja kuulipildujate omad) alla püüdsid kriipsutada. Nad on otsustawa tähtsusega ka kõigi reasõdurite kohta.

Braegusel ajal on mähke sellest kokkuliitmisest, mida osale tawaline koondrivi drill annab. Wiimane taswatab küll wälja tähelepanu, täpipealse käsutäitmise, riwidisip iini, kuid kõige seda lahingkorra jaoks suuremal osal ainult kaudset. Tõsine „aktiwa“ sellest drillist on ainult teatavad põhivormid paigunemiseks ja liikumiseks enamasti wäljaspool lahingkorra, nende mormide täielik mehaniseerimine. Tegewus lahingkorras ei ole aga selle läbi veel sugugi mehaniseeritud ja hõlpsalt juhatawaks taanud; praeguses äärmiselt hõredas ja jügaras lahingkorras tekib loquni hoopis wastupidine tendents. Üksitu mehe wõimalikult kõrge wäljakoolituse tarwiduse alaline allakriipsutamine loob kergesti arwamise, et teataval lahingperioodil ka ehk ilma juhatamiseta läbi saab, et hästi wäljaõpetatud üksikwõitlejate käes asi ka iseenesest läheb. Teiselt poolt sünnitab juhutamise raskus niisama kergesti ettekujutuse juhutamise wõimatuse üle; tendents lahingu käitu just siis meelega saatuse ja üksikwõitlejate taipamise hooleks jätta, kui kindlat juhtimist wõit kõige rohkem waja oleks — tormjooksu-eelset ja tormjooksule otsesohke järgnemal perioodil — wõtab nii ikka enom maad. Et seda ei juhtuks, selleks nõuab koostöödamine lahingkorra koosseisus niisamamugust „drilli“ kui paigunemine ja liikumised koondriwis; niisama kui wiimases, peawad ka lahingkorras paigunemine, liikumised ja tegutsemine mehaniseeritud olema. Kui veel siledaraudse eeslaaditawa püüsiiga wõideldi, oli koondrivi ja lahingford üks ja seesama mõiste, kõigi riwiwormide ülesandeks oli just niihästi liikumise kui ka iga muu tegewuse täieline mehaniseerimine lahingliinil. Ka praegu ei pease sellest kuidagi mööda, kuid nõutawaid tagajärgi ei anna enam koondrivi drill üksi, sest et wiimane otsesohkest lahingtegewusest ära on eraldunud.

Tung elada on inimeses alati kõige tugewam olnud, ja see tung sünnitab alati teatawa instinktiivse kormalepõikamise otsesohese hädaohu eest. Lahingus saab hästikaswatatud sõdurit selle kormalepõikamise eest teatara määrani hoidma jügam kohusetunne. Kuid mida rängemalt erkasid wopustawaks wõitluswiis saab, seda suurem on hädaoht, et teadwus oma wõimu inimese üle kaotab ja eluhoidmise instinkt ainuüksi inimese üle walitsema jääb. Selle hädaohu wastu on olemas ainult üks abinõu: ühelt poolt peab sõdurit kaswutama alalises sõnakuulmise ja täpipealse kormando ehk käsutäitmise harjumuses, teiselt poolt peab „lahing-

drill" teatavad tegemused tegema poolautomaatlisteks, teadvusest olenematuks, nii et neid lihtsa ja lühikese komando ehk ka palja märguande peale ilma vähemagi tõhklemiseta täidetak.

Praeguse hõreda mõtluskorra juures ei ole mitte võimalik iga tegemust niisugusel määral mehhaniseerida, ka nõuab praegune tulelabing igalt üksikult mõtlejalt kiiret oma otsusvõimet niisugustel filmapiltudel, kui lastu anda füüsiliselt võimata, kui last paratamata liig hiljaks jääts. Füüsiliselt võimata on igale lasturile kätte lamandada, misuguse üksiku kuu pihta ta sihtima peab ja misuguse sihtpunkti ta seejuures peab valima. Võimata on waenlase jätkjooksu pihta komando järele tuld koondada, võimata on õigeks ajaks komandot anda, kui waenlase seisukohale sissemurdmise ajal kuskalt kaewitpöörde tagant waenlase lastur oma kerge kuulipilduja välja pistab ja seda lastewalmis hakkab seadma. Siin peab otsustama üksiku mõtleja taip ja kärmus. Kuid liikumised, tule awamine ja lõpetamine ja tule distsipliini nõuete täitmine kuuluvad juba täiesti mehhaniseeritavate tegemuste hulka, niisamuti ka paljud teised tegemused, mille juurde edaspidi jõuame.

Reed ja sarnased asjad peab kätte koolitama just niisuguste „drillwormide“ läbi, mida lahingus otselõhe saab tarvitada. Vähe on sellest, kui lahingus tarvitataw mõte niisuguses olulorras kätte õpetatakse, mille lahingtingimistega midagi ühist ei ole, ja siis lootma jäädale, et üldine riividiisipliin ja sõnakuulmisele kasutus seda mõtet ka lahingtingimistes korralikult paneb tegema. Paar lihtsat näitust selgitawad seda ehk kõige paremini.

Wenelased armastasid laadimist, sihingu seadmist, padrunite väljavõtmist jne. harjutada koondatud wiirus, kuni viimse ajani rippusid ka meil nooremad õpetajad selle küljes kõvasti tinni. Wiige aga niisugune koondatud wiirus suurearaliselt kas wõi taktilugemise järele laadima jne. õppinud rood lahinglastmisele, laske teda paarsada meetrit lahingkohaselt ühes tuleandmisega edasi liituda ja lamandage siis „padrunid välja“. Vähemalt pooled mehed hakkawad Wene wintpüüfist padrunid lutuga ütsahaawal välja kiskuma, selle asemel, et neid salvest alt välja wõtta. See ei ole väljamõeldus, nende ridade kirjutojal on juhuseid olnud seda näha.

Õpetage jätkjooksu ainult võimlemise tunnil ehk ka mõnel muul ajal nii, et ainult täiesti jooksuwalmis meest komando ehk signaali järele jooksta lastakse, paljas jooksupiiruses wõib warsti väga häid tagajärgi saavutada. Kuid wiige need samad mehed üksiku mehe lahinglastmisele ja laske neid kas wõi harjutust nr. 10 täita, igal seisukohal tule lõpetamist ja edasilikumist lamandades, kahtlemata saate jooksupiirusegi kohta palju halwemad andmed, rääkimata muundest nõudmistest, nagu filmapiltne tule lõpetamine, lohanemine jne.

Wiimast näitust wõib weelgi laendada. Oletame, et mehed üksikult jätkjooksu tehnika hästi on ära õppinud. Kui nad aga jaoos ehk rühmas

juhatusel all koos töötama ei ole õppinud, viidab rühma ületikumine uuele lasteseisukohale wahelt uskumata palju aega. Et üksikute meeste ehk wäikeste saltade jooksud üksisele wahetpidamata järgneksid ja seejuures nii ootamatalt ja ilma kindla järj-korrata sünnitsid, et woenlane oodatavate jooksjaid juba walmis kirbu peal hoida ei saaks, selleks on täiesti spetsiaalset „drillit“ waja. Tuleb veel meeleš pidada, et seejuures täeline kottukõla lastetegewuses, alaline tulekaitse andmine edasiliitujatele, peab walitsema. Kerge kuulipilduja saab ainult siis edasi hüpata, kui talle lähem kerge kuulipilduja ja tarbetorral ka oma tagawaratoimkond püssidega kaitset annab, järgmisel filmapitgul peab ta seda pakkuma oma ülejäänud toimkonnale ehk naabertuulipildujale. Kuidas kõige seda teha, selleks peawad olemas olema walmis „drillwormid“, ja teiselt poolt wõimaldab ainult nende „drillwormide“ olemasolu käs'misi seda teha, sest et ig a liikumisi ja tegewusi kätte kamondada ei saa.

Wõime wäga hästi wälja õppinud olla koondriwis suuna hoidma, meil wõib seal werre olla kaswanud, et ühtki komandot liikumiseks ilma suuna äratähendamata anda ei wõi. Kui meie aga suunahoidmisi lahingkorras ainult, nii ütelda, teoreetiliselt tunneme, seda aga rühmale ehk roodule kõige laiemas ulatuses kätte drillinud ei ole, laguneb rood esimese 500 meetri peal koost ära, ja mingisugused rooduülemate edasi-tagasi jooksmised ja kiskendamised ei suuda asja päästa. Ja kes ei ole näinud, kui pikka aega drillimata meestele suuna kättejuhatamine lahingkorras wõtab! Praeguse aja lahingus peab aga terve bataljon lahingkorda arendatult wähemalt kolm kilomeetrit lord kätteantud suunas ilma weata edasi liituda ostamo. Jällegi ei anna meile seda liitumisi ja ühtlust, mis niisugune liikumine nõuab, paljas riwidisfiipliin, tarwis on spetsiaalset ja wormilistku lahingdrilli.

Nii edasi terwet lahingus tegutsemise ala läbi waadates, leiame hulga niisuguseid üldise loomuga tegewusworme, mida hõlpsaks juhatamiseks mehaniseerida wõib ja mehaniseerima peab. Wõtame, näituseks, wõitluse üksiku kuulipilduja pesaga ehk tugikuga, nagu ta „Lahingu juhatuses“ §§ 563, 564 on käsitatud. Katsugu seda keegi ainult kättekawatatud riwidisfiipliini ja olutorra järele talitamise peale lootes läbi wiia, kui osa just selle wõitluswormi jaoks ei ole wälja koolitatud! Teiselt poolt on see juhtumine normaalselt korraldatud kaitse juures tüübiline ja ülitihitettulew.

Sellega jõuame aga juba teise tähtsa punkti juurde, kus iseenesest wäga õige põhimõte pealiskaudse käsitamise tõttu niisamuti oma wastandits, täieliseks absurdumiks kipub ümber lööma. On sadandeid lordi õeldud, et määrustikust mitte kui pime seinast ei pea kinni pidama, et määrustit ainult wormid antab, juhuseid ja aegu aga mitte. Pealiskaudsus ja põhjendamata lootus ka ilma õppimata, ainult „terwe mõistuse“ waral kõige toime saada, teewad sellest ega kergesti hoopis mõttetu põhilause: „kõige üle osjustab üksitult juhtumisel oluford ja maastit“. Kes

ainult selle põhimõttega ja ilma kindlate lahingwormideta lahingusse läheb ja alles ükfitu juhuse najal omale pilti hakkab looma sellest, kuidas oma jõudusid, oma pea- ja abisõjartiistu tarvitada, laotab lahingu tingimata, kui tal mitte tegemist ei ole niisuguse vastasega, nagu seda olid mõned punaväe osad veel märtsis 1919, kus polgud kats nädalat tagasi mobiliseeritud meestega olid täidetud, kes enne lahinguid püsivalt veel vaufugi ei olnud lastnud. Väljaõppe ajal toob see enesega kaasa analoogilise nähtuse. Alati ükfitust konkreetselt juhtumiseft välja minnes, katjub õpetaja omale luua terve rea pilte terwetest lahinguteft, ei jää peatama ükfitute lahingmomentide juurde, ei katju neid pilte jagada elementideks, ei püüa neist välja eraldada üldiseid, kõigile ükfitutele juhtumistele ühiseid nähtusi. Konkreetset: niisugune õpetaja saab, näituseks, pealetungi õpetades, õpilastega läbi viima alguseft lõpuni, kõige suurematelt kaugustelt alates täägilõõgini ja mõitluveni waenlase positsiooni fikemuses, terve rea pealetungisid, neid varieerides ainult olutorra ja maastiku muutmisega. Niisuguseft õppuseft jääb aga õpilasele, kes kindlaid lahingworme veel ei tunne, üleüldise wõga wähe meelde, peale selle saab ta just mulje, et selleft õppuseft suurt kasu ikka ei ole, sest et iga kord ikka ainult olutorra järele tuleb talitada ja kõiki wõimalikke olutordi ittogi läbi wõtta ei jõua.

Alsume aga sellele seisukohale, et wastupidi on talitatud, et kindlad mõisted on loodud nende elementide üle, milleft sõjal se tehnik teatawat arenemisjärgul iga „harilik“, „normaalne“ lahing koos seisab, et niisamuti kõigis elementides on tundma õpitud iga tarmitusel olewa sõjariista omadused ja kõige selle põhjal loodud teatawad üldised lahingwormid ja mõisted, ja et lõpeks teatawad üldised tergewused ja tegutsemiswiisid spetsiaalse „lahingdrilli“ läbi poolautomaatiliselt täidetawateks muudetatse, siis muutub järsult mõttekärk niihästi juhtumise juures lahingus, kui ka väljaõpetamise juures. Ka tehnika enese arendamine wõtab wähe teise läigu.

Juhutamise juures ei hakka juht siis enam ükfitust antud juhtumiseft oma terwet tegemust indutkiiwuseft üles ehitama; eeskirjadest ja harjutustelt omandatud üldist walmis mõister tarwitseb ta ainult teatava mõõdupuuna antud konkreets juhtumise kõrwale seada ja otsustada, kuiwõrd antud juhtumise i eärlused kõrwalekalbumisi üldiseft reegliseft nõuawad. Niisuguste mõttemiisi juures ei ole sugugi kartat, et üldised mõisted ja wormid furnud habloonideks ära tardawad; see juhtub ainult siis, kui määrustikust tõesti nagu pime seinast tinnu hoitakse ja ta peale mitte kui üldiste mõistete kogu peale ei waadata. Niisugune mõtlemiswiis tergendab aga suurelt kiiret otsusetegemist, lahingdrill hõlbustab selle täidewitmist, juhatamist. Indutkiiwuse, ülesehatava mõtlemise juures aga wiitib paratamatalt otsusetegemine, elementaar etele tegewuswormidele wäljadrillimata oia on wõimata ühtlase tahtmise järele juhatada; ainult äärmise jõupingutuse juures on ehk veel wõimalik teda wähegi waoe hoida. Kui aga

reel „täielik olutorra ja maastiku järele talitamine“ kõige wälfemate üksuste eht koguni üksitute wõlajate hoolets jätta, siis tuleb eelpool tähendatud miinitusi juht nii palju, kui neid üksusi wõi üksituid wõitlejaid on; niisama mitmetelised oleksid üksituid otsused, ja mõni osake ei jõuaks üleüldise otsusele, ei jõuaks üleüldise midagi ära teha.

Saksa kaptän Woldeemar Pfeiffer, kes oma wäljaõppe-määrustiku projektis ja selle põhjenduses nende kõhe mõttewiisi wahet terawalt toonitab, seejuures reduktsiooni walmis wormidest üksiku juhtumise poole lahingtingimistes tarwitamiseks kõige kõlbulikumaks pidades, jutustab oma wäga suurest lahingpraktikast järgmise karakterilise loo: Arras'i juures 1917. aastal sai ta käsu oma bataljoniga Roeyr'd tagasi wõtta. Kuita bataljon juba lahinglorda arendatult edasi oli minemas, ilmus temale mingisuguse õige kõrge staabi korraldusel suurtükilwäe leitnant rühma wälja-suurtükkidega, mis bataljonile saatjateks suurtükkideks olid määratud. Sel ajal ei olnud kogemusi saatjate suurtükkide kohta weel palju olemas, nende tarwitamise kohta weel kindlaid mõisleid loodud ei olnud. Pfeiffer jättis siin asja olutorra hoolets, andis leitnandile üldise oma ette lahing-ülesande ja arwatava lahingpiirkonna kätte ning lastis siis teha oma parema äranägemise järele raitada. Tagajärjeks oli, et Pfeifferi bataljon küll Roeyr ära wõttis, saatja baterei aga paukugi ei teinud, eht see teist-suguse juhutuse juures wäga hästi wõimalik ole's olnud. Pfeiffer seab küsimuse üles: „Kuidas oleks saatjate suurtükkide juhtimine wälja kujunenud, kui ma umbes järgmiselt mõelnud ja suurtükid sellekohawelt ohjesse oleksin wõtnud: Wälja tulekaugus umbes 1800 meetrit, ülesseadmise harilikult bataljoni waruga ühel kaugusel, tarwitamine üksitute suurtükkide kaupa, suurtükkide hüppeaoline joreliskomine kõrgustikut kõrgustikule, niitaua kui bataljon arendatult edasi läheb, wõimalikult suurtükilwäelise luure ettesaamisega“. Eelpool toodud harutus on aga juht walmis wormid saatjate suurtükkide tarwitamiseks; neist wälja minnes oleks kerge olnud üksiku antud juhtumise kohta täiesti konkreetseid otsusi teha.

Wene sõjawägi ilmasõjas oli tun'ud selle poolest, et ta oma määrustiku ja määrustiku isi worme ei armastanud, neid isegi põlgas. „Ega see õppus wõi maatus ole!“ ja muud sõnased laus'd olid harilikud mitte ainult sõjaaegse lipniku, waid arutihhi ka wana polgu- eht bataljoniülema luus. Alguses, wäljasõja perioodil, tunnistati neid worme weigi, kõhe positsiooniõija algusel aga peeti wõimalikuks neid hoopis nurka heita. Kuid see wiis tihhi rasketele kaotustele seal, kus normaalne, lihtsa määrustikulise, kawalufeta mõtlemise juures edu kindlustatud oleks olnud.

Tüübiline näitus. Umbes 3 kilomeetrit latal rindel on diwiisi pealetung ainult osalt õnnestanud, wasatul tiawal on ühesl polgust kaks roodu, paremal tiawal teisest polgust bataljon waenlase esimesse kaewitusse sisse murdnud, keskel on traatid'ed terwed, polgud lanawad ahetlus

nende ees. Sissemurdnud roodude seisukord on kriitiline, iga filmapilt mõeldakse neid vallatud alast välja viia. Umbes 1½ wersta tagapool valmistolewast warudiwiihiti wõetakse post ja kätutatakse nii kiirelt kui võimalik wafakul tiimal sissemurdnud roodude juurde appi sissemurret laiendamaks. Roodude juurde peafemiseks on waja üle minna umbes 1300 sammuga tawast kõrgustikku, mis endise seisukoha kaewituid ja eelliinis olewa diiwihiti lähtekraawe täis, selle järele sammuga 200 madalat, soise põhjaga orgu, millest oja läbi woolab ja kust ainult ühest kiirega tehtud purdest üle saab; roodude juurde peafemiseks on üle kümne wõõr laias traat-tõlkes ainult üks paarikümne sülla laiune auk olemas. Platoon ja oru peal lajub ainult laialipillutud suur-tükutuli, waentase püssi- ja kuulipildujate tuli on kõik fõidetud traabi ees lamawate ja sissemurdnud osadega.

Räib, nagu paluks otse tarwituselewõtmist lihtne, kawalufeta, määrustiline riistustus platoonist ja orust üleminemiseks: rühmiriwi ridadena (jaorida wõib noolriwi sel ajal weel ei olnud), liikumine mööda maapinda kiirel sammul ja jookstes, ilma kaewitutesse sisse ronimata. Suureohwiter, kes olukorraga tuttaw, teeb polguühemale sellekohase ettepaneku, wiimane on peri ja teeb wastawa korralduse. Gesliitwata bataljoni ülem, post. D., on mees, kes just isearanis määrustikku ja määrustikulisi worme lahingus tunnistada ei taha. Mõnes kohas läheb ta kästus riwis minema, eesliitni diiwihiti lähtekraawideni jõudes loeb ta aga tarwilikult neisse peatama jääda ja olukorda uurima hakata. Difeekohe koondab waenlane, kes siamaani kiirelt liikwata polgu pihta oma suur-tükutuld ainult suurel piinal laiali mõis pilduda, seisumajäänud bataljoni pihta raske brisantgranaatide tule: wiie minuti jooksul on bataljonis juba suur hull kaotusi, edasimineku meelesolu hakkab langema. Tagumised bataljonid on ka kaewitutesse roninud ja juhtide ohjelt ära läinud. Polgu ülem, nähes, et asi raugemas, wõtab tarwitusele meeleheitlikud abinõud, — oma juures olewate ohwiteridega tormab ta tagumiste bataljonide sekka kaewitutesse ja hakkab neid sealt sõna tõsiselt mõttes välja koltima. Raske jõupingutuse järele, kus peaaegu iga mees kaewitust välja tuli „tõsta“, saab wiimast tagumised bataljonid jälle jalule ja esimeselt läbi edasi minema. Bataljonid jõudsid peaaegu ilma kaotusteta sissemurdnud roodude juurde, kuid juba täiesti bataljonide ja roodude ülemate ohjelt väljas. Need ei olnud enam kolm bataljoni, waid kaks ja pool tuhat ühikut „wenelast“, ja et waenlane selle sissetungi järele ennast suurel arwul wangi andma hakkas, tuli ainult sellest, et sel kohal austerlased seisukohal olid. Korraldust walgus see mäss mööda esimest kaitsemööda laiali; sellest, et pealetungi otsukohe teise kaitsemööda peale üle lenda, mis sissemurde filmapilgul weel täiesti võimalik oli, ei olnud enam ühtegi kindlasti juhatawast ühikust olemas. Et kõrgem wäejuhatus mõne tunni järele sinna lätewõidetud „witekopifajuuruse“ ala peale osaks kolmest korpusest segi hunnikuise wiiskas, see asja muidugi ei parandanud, pealetung raugesti seal paigas Saksa waru kohalejõudmise ja teise kaitsemööda kindla mehituse järele.

Kirjelatud lugu juhtus Skrobowi juures 20. juunil 1916. Mida enam nende ridade kirjutaja selle loo üle järele mõtleb, seda kindlamale otsusele jõuab ta, et just polkownik D. oma olukorra uurimisega, mida sugugi waja ei olnud, sest et talle näpuga maastikul kätte oli näidatud, kuhu ta pidi minema, terwe operatšiooni nurjaminekuse aluse päri. Polkownik D. ei olnud arg mees, paar nädalat hiljem sai ta lahingus just oma asjata liigjulguse pärast surma, kuid ta ei uskunud kätteantud liikumismormi, see lõhnas liig miärusiku järele, ja kon'reetne faewit, kust nii hea paistis olukorraga rahulikult tutwuneda, meelitas liig tugewasti. Ole's ta deduktiivselt, antud liikumismormiist wälja minnes, mõelnud, siis oleks ta mõtetäik umbes järgmine pidanud olema: „ainult suurtükitali, tulest tüüja ruumi palju . . . liikumine rühmiriis ridadena . . . kas on praegu midagi, mis seda wormi tarwitamast takistob wõi seda wormi wakerima sunnib?“ Sellepeale oleks tal filmapillne wastus ta kõige kibedamas olukorras walmis olnud, tegelikult hakkas ta aga olutorra peensusi uurima, mida sugugi waja ei olnud.

3gaüks, kes lahingutes on olnud, wõib oma enese ja teiste tegewusest palju ja palju sarnaseid näitusi leida, nii et neid enam jatkata ei maffa.

Gelmist mõttekäiku wäljaõpetuse alal tarwitades, jõuame filmnähtawalt selle nõudmise juurde, mis „Laskeasjandus“ § 92-s on üles seatud, nimelt, et üldise lahingettewalmistuse niisamuti wõteteesse peab jagama ja tulewõitluse taktikat niisamuti wõtete laupa peab õpetama kui koondriis pöördeid, sammu wõi ümberrivistusi. Mis selles paragraafis ükšiku mehe wäljaõpetuse kohta öeldud, maffab, iseenesestli mõisita, ilma wähemagi muutufeta ka osa wäljaõpetuse kohta. „Laskeasjandus“ § 179-s on see ka weel eriti alla kriipsutatud.

Eht see nõudmine küll sugugi mingiugune uus „leidus“ wõi „wäljamõeldus“ ei ole, eht küll see nõudmine, näitusets, Dragomirowi poolt niisamuti ja weel terawamaltki on formuleeritud, ja eht küll sellest Wene sõjawäelises kirjanduses juba enne ilmaõda ka mujal palju juttu on olnud, siiski on ta meie nooremate juhiide ja õpetajate poolt teatama peakõngutamisega wastu wõetud. Õpeplaanidesse tungib ta weel õige wisalt sisse. Mõnikord on isegi juhid, kellelt õigus oleks wäljaõppe alal suuremat wilumust loota, neid nõudeid uute wõtete koelamäärimisets ükšikute isikute poolt pidanud, eht nad küll meil ametlikult maffawateks on tunnustud. Põhjused selleks on teataw waimline inerts ühelt poolt, Wene wäest päritud põlgus määrustikuliste lahingwormide wastu ja wisa tahtmine iga ükšiku konkreetse juhtumise jaoks teatawaid oma wõtteid ja worme luua — teiselt poolt.

Just wiimane püüe on meil tihti iieäransis filmatorikaw. Sel on oma ajalooline alus. Nagu teada, ei olnud Wene wäes tegelikult olemas

ühist üldist sõjalist doktriini ja ühes sellega ka ühiseid üldiseid välj-
 äppe metoode. Iaa ringkonna ülem oli sel ajal ise oma ette looj,
 ametlike määrustite tunnistati harva täies ulatuses, paiguti tuntigi neid
 sõrdlemise halvasti, mille üle sõjaväelises kirjanduses tihti kaebati. Nagu
 juba tähendatud, heideti seal ühes kohtsõja algusega ka viimased üldised
 juhtnõbrid ja wormid üle parba. Üldised juhtnõbrid, mis kohtsõja wor-
 mide kohta kõrgema väejuhatusel poost pärast välja töötati, leidsid kohtode
 peal ka kunis külla vastu võtmise. Neid ei püütud sugugi selle hoolega
 tundma õppida, nagu seda tegema oleks pidanud. „Kõik oleneb olu-
 torrast, koha peal näeb isegi kõige paremini, kuidas talitada“, selle ette-
 täandega pandi need juhtnõbrid tihti lihtsalt nurka. Nii suguses õhkon-
 n s sai oma sõjakoemused rõhuv enamuse meie noorematest juhtidest.
 Tuli meie vabadusõhda. Iseäralised tingimised, milles meil tuli mõi-
 delda, maenlaste äärmine saamatus ja oma jõudude vähearvulius sun-
 disid tihti normaalseid, harilikke lahingworme unustama ja hea õnne peale
 „va banque“ mängima. Halvasti väljaoolitatud ja täiesti kokku-
 lüütumatu maenlaste psühholoogia peal mängides mõis mõniskord teha seda,
 mis normaalses tingimistes mitte nuhtlemata mõõda ei oleks läinud ja
 mis ühegi tuntud wormiga kokkuvõlas ei olnud. Nii läis õnneks terme
 rida juigeid ettevõtteid, ja kõigest sellest tekkis siis aja jooksul legend
 Eesti vabadussõja omapärasteist taktilistest võtetest, mid isegi mõhitud
 üldise ajakirjanduse weergudel attasid üles puhuda.

Tõepoolest ei olnud siin oga sugugi tegemist uute ja omapäraste
 võtetega — asjatundlikult poost on seda juba varemasti nõidatud —,
 omapärastena ja väärtuslistena lastis neid paista ainult seelama ees-
 pool kirjeldatud wormidepõlgus ja armastus ühisku koakreitse juhuse natil
 termet oma tegemust ülesehitada „parema arusaamise järele talitamine“
 vastu. Mõhitule tegi selle legendi ormsaks täieline arusaamatus sõja-
 väeliseist kasvatusest ja drilli tähendusest, isegi teatav mida ja põlgus
 viimase vastu, sõjaväelasteist jäid paljud ta fisisse uskuma lihtsalt tarvi-
 liste teadmiste ja analüüsimismõime puudusel.

Kas ei ole parem päris otsekohe ja auvalt tunnistada, et meie
 omapärast itka suurt midagi ei loonud, vaid tihti palju enam abitult
 ringi kotsime ja eksperimente tegime osjade kallal, mis ilmasõja koge-
 mused juba ammugi palju varemini olid õtsustanud. Iga kui see lahing-
 võtete ja lahingjuhatamise kohta õige on, kas ei ole siis ka väljääppe
 ajal aeg loobuda ühikutest lobamatist katsetest ja asuda süstemaatilise,
 loogika ja kindlate mõistete peal põhjenema töö kallale?

Põõrame nüüd küsimuse juurde tagasi, mis meid otsekohe huvitab.

Selmised harutused pealid meile täiesti selgels tein d olema:

1) Et juhatamine lahingus üleüldise mõimalikult saaks, sellets peab
 lahingtorras liikumise, paigunemise ja tegutsemise jao's loodud olema rida
 viimase mõimaluseni lihtsaid worme, mida mõimalik oleks „lahngdrilli“

läbi lühitse komando, katsu ehk lihtsa märguande peale niisamuti pool-
automaatliselt täitma koolitada, kui loondriivi worme.

2) Need wormid leiame, kui ühelt poolt terme tegemise „harilikul“
pealetungil, „harilikul“ kaitsel väljasõja oludes, „harilikus“ kohtsoja olu-
korras ütsikutesse lihtsatesse elementidesse jagame ja teiselt poolt mitme-
sugustest lahingus ettetulevatest juhtumistest välja eraldame tüübilised,
lorduvad juhtumised, ja sõjariistade omaduste ning lahingkorra elemen-
taarwormide kohaselt loome kindlad ülbised mõisted töötamise kohta neil
juhtumistel.

3) Kindlad elementaarwormid ja kindlad ülbised mõisted tegutsamise
kohta tüübilisel juhtumistel on tähtsad mitte ainult selle poolest, et nad
juhi tahtmise täitmist hõlbustavad ja võimaldavad, vaid ka selle poolest,
et nad juhi otsusetegemist ütsikul konkreetsel juhtumisel hõlbustavad, mõis-
maldades üldist mõistet mõõdupuuna antud olukorra kõrwale seada, kus-
juures otsustada tuleb, k. i. võrd antud olulord kõrwalkaldumist ülbisest
reeglist nõuab, mitte aga waja ei ole terwet oma tegemust ütsiku konk-
reet e juhtumise najal üles ehitada.

See on aga just see taktika õpetamine wõtete kaupa, millest meil
jutt oli ja mille kohta seekord weel Dragomirowi sõnu tsiteerime:

„Täielise weendumusega ütleme, et senikaua wäge-
belt sõjas arukat tegutsemist oodata ei wõi, kuni
taktikat wäljal wõtete kaupa ei näidata ja kuni juht
ise iga uut wõtet kätte ei näita“.

Sellele juurde peame eelmiste harutuste põhjal weel lisama: „ja
kuni neid wõtteid põhjaliku lahingdrilliga kätte ei
harjutata“, — see wähe on teada, peab oskama, ja
hästi oskama pealegi.

III.

Niisugusel mõisteloomisel on määratu tähtsus weel järgmistes
punktides: 1) taktika ja tehnika wahel loomuliku wahekorra loomises,
2) võimaluse loomises praegusel silmapilgul maikwaid lahingworme
ühes tehnika arenemisega ratsionaalselt muuta ja wälja arendada.

Minult kindlate wormide ja selgete mõistete juures on võimalik
konstruktorile aeglasti selgeid, igalülgelt terawalt ärapiiratud ülesandeid
ette seada, ja saab ka võimalikuks juhuliselt, „puhthetniliselt“ loodub
konstruktsioonide hulgast kõige enam taktilistele nõuetele wastawaid wälja
walida. Wastase poole olemasolewad sõjariistad ja nende tarwitamise
wiisid määravad kindlaks pealetungi põhimõtteid, nendele põhimõtetele
wastawalt luuakse pealetungi wormid, mis omalt poolt täiesti kindlate
omadustega sõjariista nõuavad. (Et siinwastaste ärahoidmiseks olgu
kohe ära tähendatud, et siin mitte jutt ei ole mõne uue, enne täiesti tund-

mata põhimõtete peal põhjenuva tapariista loomisest, vaid teatavatele
 kindlatele nõuetele vastava sõjariista konstrueerimisest hästituntud ja
 läbiuuritud põhimõtete najal ja materjaalidest, mille füüsilised omadused
 juba hästi tuntud on). Nii nõuab kaitsja suurrikkide ja kuulipildujate-
 tihe tuli pealetungi õredas, üksikuteist suurel alal laialepillutud punktideist
 koosseisvas korras. Tulejõudu niisugusele korrale võib anda ainult kerge,
 hõlpsasti kantav kiirtule riist, püss, mis kui kuulipilduja laheb. Nii tekis
 kerge kuulipilduja. Kui nüüd aga konstruktor, kes kerget kuulipildujat
 konstrueerib, ise mitte konstrueeritava riista tarvitamisvõimaluste ise-
 äraldustega läbi ja läbi tuttav ei ole, kui ta nende kohta omale veel
 selgeid üldiseid mõisteid ei ole loonud, ehk kui ta taktika poolt täiesti
 selget ja igapidi ära piiratud ülesannet ei saa, võib ta väga kergesti
 walmis konstrueerida riista, millel küll wast mõned väga korralikud laste-
 tehnilised omadused on, mis aga neid taktilisi ülesandeid sugugi lahenda-
 da ei luba, mida ta lahendada peab. Saksja esimene kerge kuuli-
 pilduja, 1. M-G 08/15, on just üks niisugune ebaõnnestunud konstrukt-
 sioon. Niisamuti ta eratööstuses konstrueeritud 1. M-G. „Parabellum“
 weejahutusega. Neis konstruktioonides on tahetud võimalust mööda
 täielikult alal hoida raske kuulipilduja lastetehnilisi omadusi, wiimast
 ainult kergemaks tehes. Kätte ei ole aga selle mõistetesegamise lõttu
 saadud ühiesi eesmärgi: esiteks on need riistad oma lastetehniliste oma-
 duste poolest raskest kuulipildujast ikkagi kaugel taga, konstruktiooni ker-
 gendamise on koguni kaasa toonud hulga uusi ja sagedasti ettetulewaid
 lastetehnilistusi; teiselt ei jõua need üle 20 kg. raskest riistast kiir-
 sti edasi-
 minewale jalawäele mitte tarwilise paendurusega kaasa liituda. Lõpetks
 jätawad nad peale tormjooksu, kui mõttus waenlase positsiooni sihtmuses
 algab, löögiosad esialgu hoopis ilma võimaluseta iga nähtawale tulerwat
 waenlase oja otsekohse mõjuwa masinatulega warjandi taha peista. Wiimane
 asjaolu on aga praeguse aja pealetungi juures otustaw, sest et praegu
 meil kunagi tegemist ei saa olema ühe kaitsja joonega, millest filma-
 pilklise täägilööbiga läbi võib murda; praegusest kaitsewõõst, mis üksi-
 kuteist kuulipildujatega warustatud wastupanupesadest koos seisab, võib
 ainult enam-wähem pihkamööda „läbi süüa“. Siin peab jälle otsekohse
 läepäraselt olema automaatlist kiirtule andew riist, mis niisuguse tugiku
 garnisoni maas hoida, warjandi taha võiks suruda, kallaleminewatele
 löögiosadele otsekohse tulekaitsfet võiks anda. Nüüd aga jääwad liig
 raskest „kerge kuulipildujad“ 150—200-da meetri peale maha ja toe-
 tawad löögijagude pealetungi ainult tulega. Löögjagude sisse murdest
 esimeste tugikutute joonde kuni kergete kuulipildujate järelewikutamiseni lähed
 teatav aeg mööda, kus löögijaod ilma masinatule kaitsjeta jääwad. Meid
 saab küll kiiremini järele wistata, kui raskeid kuulipildujaid; see on aga
 ta ainukene wah, — kwantitatiwne, mitte kwalitatiwne wah. Siin peab
 aga sissetungimise juures igal wäiksel löögiosal filmapiikliselt saadawal
 olema riist, mis kõige lähematel kaugustel iga nähtawale ilmuma waenlase

osa niilauaks warjandi taha wõiks piitsutada, kuni löögiosa talle täägiga kallale jõuab. Selle riistaga peab wõimalik olema tuld awada ilma wähemogi pitaldase ettewalmistufeta, igast seisatust ja asendist. Laskestistust ei tohi niisama hästi kui sugugi ette tulla, mehanism peab äärmiselt lihtne, tugew ja liirwa ning mustuse wastu rääkesti kaitstud olema; laskepoon peab terge ja nii maganiseeritud olema, et lasetid ehk trumlid igasuguseid lööke ja pörutusi ilma wigastufeta wõitsid wälja kannatada. Tule ulatus ja kinnipidaw jõud ei tarwitse suur olla, tarwilik on ainult absoluutselt kindel riist wäljawiimine, ütstõid misjuguise tabamisega kõige lähematel, tormjooksu distantsidel.

Meist nõudmistest wälja minnes konstrueerisid sakslased oma „masinapüstoli“, 4,1 kg. kaaluwa ja püstolipadrunitega automaatlist tuld andwa riista, mis just lasturjagude warustamiseks oli määratud. Kõige terge automaatlise lasteriista allesjäämisega jääwad aga tingimata alles ka tants lahuseolewat tegutsemiswiisi: tergete kuulipilduja jagude ja lasturjagude taktika. Kuid meie wõime ka wälja minna jagamata taktikast, meie wõime omale wäga hästi ette kujutada rühma, mille tõi jaod ühetasa masinatule jõuga warustatud oleksid. Prantsuse rühm uue määrustiku järele ongi juba niisugune kõrgis jagudes ühetasa tulejõuga ja teiste abiriistadega warustatud rühm. See steem wõi mõiste ei muuda midagi üldises pealetungi pildis; kaitseja sõjariistade mõjule wastawalt wõib lahingford endiselt sügawaks ja õredaks jääda, ära aga jääb see lastijaotuse juures mõõdapaeasemata lahingu murdepunkt 200—150 meetri peal waenlastest, kus lasturjagud ilma tergete kuulipildujate edasiminekiseta peale tungima hakkawad; ära jääb esialgne peatus ja tergete kuulipildujate järeleootamine sisseturde filmapilgul. Kuid niisuguse taktika juures peab tergele kuulipildujale ette seadma hoopis teistsugused tehnilised nõudmised. Raskuse, tulewalmis oleku ja tarwitamishõlpsuse poolest peawad tal olema need samad omadused, mis masinapüstolil, tule ulatus ja kinnipidaw jõud peawad aga wastama juba laugustele 600 meetrist allapoole absoluutselt; wäga hea lasturi käes peaks wõimalik olema häid tagajärgi kätte saada ka laugustel 800—1000 meetrini. See nõuab aga selle riista toitmist mitte püstoliga, waid harilikude püssipadrunitega; wõita wõib siin lastemoona raskuses wast ainult kalibri wähenemisega wintpüssile lubatawa minimumini, umbes 6,5 millimeetrini. Prantsuse 1915. aasta mudeli „fusil mitrailleur“ kaalub umbes 8 kg, lasteb 8 m/m. püssipadrunitega, keskmine tugew mees wõib temast tuld anda igast seisatust ja asendist. Sõhine konstruktioon wõimaldab selle kuulipilduja äärmiselt odawat masinastist walmistust, lahingutes kaotsti ja lasti minewaid riistu on terge asemele muretseda. Teatama määrani täidab ta siis „ühtluskattika“ nõudmisi. Konstruktiooni wastupidawus, tulewalmis olet ja taktistuste arm. jätawad aga weel wäga palju üle soowida, päris ideaaliks ühtluskattika automaattule riistaks ei saa teda weel kuidagi nimetada. Meil warustusel olew Daani „Madjen“ kaalub ka 8 kg., kõige uuemad mudelid

ainult 7 kg., tule ulatus, lamedus ja tihedus on väga head, ühthilpaugu mehhanism lubab teda väga hea präätsifoonipaugu riistana tarvitada ka juurematel koguistel; selle peale vaatamata ei kõlba ega ka tema nõutavaks riistaks. Temast ei saa nimelt, ta kerguse peale vaatamata, igast seisakust ja asendist lasta — just parajasse masaku käega hoidmise kohta on paigutatud lesteheitmise awa. Pened ja keerulised osad teemod ta wähegi määramata mehe käes kergesti rikkimiseks, ka on ta valmistus ligi kalliks selleks, et temaga igas mõitlusstaadiumis mõiks risteerida. Niisama wähke kõlbawad selleks uuemad konstruktsioonid, nagu „Browning“ jne. Kõigil neil konstruktsioonidel on see wiga, et konstruktorid nad looand on wabriku müüride wahel ja wabriku proowiplatfil, ilma kontakti pidamata õpeplatfiga ja lahingwähjaga. Ja niikaua, kui see wahetord edasi testab, ei ole ka tohast konstruktsiooni oodata.

Kõige pealt peawad taktikud kõigi neil saadawal olewate andmete põhjal ära otsustama, kumb organisaatsioon hõlpsamini juhutatam, paenduwam ja lihtsamate tegufemiswormidega on: kas ühtlaselt mõi tahel mõisil warustatud jaod. Kuldub otsus tohewuguste kogude poolt, siis peab löögijõudu kujutawad laskurjaod tingimata warustama ülemalpool kirjeldatud omadustega mosinapüstoliga; kergete kuulipildujate jagude riist mõib raskem olla, siiski mitte üle 11—12 kg., tuli peab tal nütew lame ja turwitsile läbistussõuga olema kuni 1000 meetrini, räästi häid tagajärgi tagades kavgustel 600 meetrist allapoole, tulewalmis olet peab suur olema, tatiwusti ei tohi ka palju ette tulla, sest et edastungimine, jätkuots, silma-wilkset tulekatsist nõuob. *Wüstame meie ühtluskogude katse, siis peame ka tehnikale räästi kindlad nõudmised ette seadma ühtlase kerge automaatalaskeriista kohta. Tehnika peab siis ka neid nõudeid täitma, maksu mis maksab; siin ei o e ju tegemist uute tundmata põhimõtete peal põhjenema tapariista konstrueerimisega, nagu juba ülemalpool tähendamine.*

Kuid juba selleks, et niisugust otsust teha ja neid nõudeid wormuleerida, peawad olema loodud kindlad taktilised mõistied ja wormid. Ainult niisugusel korral mõime meie mõrrelde osate saawutusi, mõime otsustado, mis jäädawa, alalise metoobi ja mis juhi oma leidlikuse ning taipamise orwale tuleb panna. Ainult niisugusel korral on mõimalit olemasolewaid worme parandada ja ratsionaalselt muuta. Kui lõik a i n u l t juhulise taipamise hooleks jäetatse, si s ei saa ka kõige suurema sõja kogemustest mingisuguseid üldiseid järeldusi teha, õpeplatfil ei saa selle peale mõeldagi.

Ärgu kardetagu siin wormi tardumist shablooniks, õige mõtlemiswiisi juures ei juhta seda kunagi.

Kui nüüd selle peale mõtteme, misuguses saamise ja loomise ajajärgus meie sõjawõgi praegu niihästi taktiliste wormide kui ka tehnilise warustuse ja wäljaõpetamise poolest on, siis on eelmiste harutuste järele täiesti selge, kui suur tähtsus selgel mõisteteloomisel ja süstemaatilisel tööil just meil on.

(Järgneb).

